

Essi Kalaja

Mervi Tikkala

Lasten vanhempien avo- ja avioerot päiväkotien arjessa

Opinnäytetyö

Syky 2011

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä: Essi Kalaja & Mervi Tikka

Työn nimi: Lasten vanhempien avo- ja avioerot päiväkotien arjessa

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 71

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia, näkyvätkö vanhempien avo- tai avioerot lapsista tai vanhemmista päiväkodin arjessa ja jos näkyvät, niin millä tavoin. Tutkimme myös, miten hoito- ja kasvatustieteiden ammattilaiset päiväkodissa toimivat niiden perheiden kanssa, joissa avo- tai avioeroa työskentellään. Lisäksi työmme tarkoituksena oli selvittää haastatteluiden mielipiteitä kehittämistarpeista päiväkodin työskentelyssä avo- tai avioeroa työstävien perheiden kanssa. Teoriaosuudessamme kerromme vanhempien avo- ja avioeroista lapsiperheissä, eron vaikutuksista lapseen sekä lapsen auttamisesta. Kerromme myös varhaiskasvatuksesta sosiaalipalveluna sekä sivuamme kasvatuksen pohjana käytettävää kasvatuskumppanuutta. Päätämme teoriaosuutemme perhetyöhön päiväkodissa.

Lähestymistapanamme käytimme laadullista tutkimusta. Teimme tutkimuksemme Seinäjoen alueen neljässä päiväkodissa. Keräsimme aineistomme haastatteluilla. Toteutimme viisi ryhmähaastattelua, ja yhden yksilöhaastattelun kyseisen päiväkodin resurssisyistä.

Tutkimuksemme päätuloksina voidaan todeta, että vanhempien avo- ja avioerot näkyvät päiväkodin arjessa sekä lapsista että vanhemmista. Haastatteluissa nousi vahvasti esiin se, että perheet tarvitsevat apua vanhempien erotessa. Haastatteluista suurin osa oli kuitenkin sitä mieltä, että avun tarjoaminen ei kuulu heidän perustehtävänsä. Useassa haastattelussa nostettiin esiin tarve moniammatilliselle yhteistyölle sekä perhetyön kytkeytymisestä päiväkotiin erityisen työntekijän kautta. Tärkeänä tutkimustuloksena oli myös se, ettei päiväkodin hoito- ja kasvatustieteiden ammattilaisilla ole ohjeistusta avo- tai avioeroa läpikäyvien perheiden auttamiseksi, vaan he tukevat perheitä omasta intuitiostaan ja aloitteestaan lähtien.

Asiasanat: Avo- ja avioero, varhaiskasvatus, perhetyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Authors: Essi Kalaja & Mervi Tikkala

Title of thesis: Divorces and common-law divorces of children's parents in the daily life of day-care centres

Supervisor: Minna Zechner

Year: 2011

Number of pages: 71

Number of appendices: 2

The purpose of our study was to investigate whether divorces and common-law divorces can be perceived in children and their parents in daily life of day-care centres and if they can be, in what ways. We also examined how the education and caring professionals of day-care centres acted with those families in which a divorce was in process. In addition, our aim was to investigate the opinions of the interviewed day-care centre workers on developmental needs concerning the cooperation between the day-care centre and the families going through a divorce. In the theory section, we will discuss parents' divorces and common-law divorces in families with children, the effect of divorce on a child and the help a child needs in a divorce situation. We will also discuss early childhood education as a social service and briefly consider educational partnership, which is used as the basis for education. We will conclude the theoretical section with family work in day-care centres.

As a manner of an approach we used qualitative research. The research was conducted in four day-care centres in the Seinäjoki area. The data was collected through interviews. We conducted five joint interviews and, due to resource-related reasons in one of the day-care centres, a sole interview.

The main finding of this study was that parents' divorces and common-law divorces can be perceived both in children and parents in the daily life of day-care centres. It very clearly emerged from the interviews that families need help when parents are divorcing. The majority of those interviewed were, however, of the opinion that offering help is not part of their basic task. Many of the interviewed brought out the need for multi-professional cooperation and the idea of a specific worker that would be responsible for family work in day-care centres. Another important finding was that education and caring professionals of day-care centres have no directions for helping families in process of divorce or common-law divorce, but they act upon their intuition and on their own initiation when supporting the divorce families.

Keywords: divorce, common-law divorce, early childhood education, family work

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN	9
2.1 Tutkimuksen toteutus ja metodit.....	9
2.2 Tutkimuksen analyysi	13
2.3 Tutkimuksen luotettavuus	13
2.4 Tutkimuksen eettisyys	14
3 VANHEMPIEN AVO- JA AVIOEROT LAPSIPERHEISSÄ	16
3.1 Avio- ja avoerot Suomessa.....	16
3.2 Vanhempien eroprosessi	17
3.3 Eroprosessi lasten kannalta.....	17
3.4 Ero perheen kriisinä.....	19
4 LAPSI VANHEMPIEN EROTILOKANTEESSA	21
4.1 Lapsen auttaminen	22
4.2 Vanhempien eron vaikutukset päiväkotikäiseen lapseen.....	23
5 VARHAISKASVATUS SOSIAALIPALVELUNA.....	27
5.1 Päiväkoti varhaiskasvattajana	28
5.2 Varhaiskasvatuspalvelut lapsiperheitä tukemassa	29
5.3 Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatushenkilöstön tukena	30
6 KASVATUKSEN TUKENA KASVATUSKUMPPANUUS.....	32
6.1 Kohti kasvatuskumppanuutta.....	32
6.2 Kasvatuskumppanuuden edellytykset.....	33

7 PERHETYÖ PÄIVÄKODISSA	34
7.1 Perhetyön perusteet	36
7.2 Vanhemmuuden ja perheen tukemista edistämässä	38
7.3 Perhetyö osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua	39
7.3.1 Lastensuojelun sulauttaminen erityispalvelusta peruspalveluksi	41
7.3.2 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu käytäntöön	42
8 TUTKIMUSTULOKSET	44
8.1 Vanhempien avo- ja avioerot osana päiväkodin arkea	44
8.1.1 Lasten reagoiminen vanhempien avo- tai avioeroon	45
8.1.2 Eroprosessi vanhempien käytöksessä ja puheissa	47
8.1.3 Perheiden avun ja tuen tarve erotilanteissa	50
8.2 Päiväkotien henkilökunnan toiminta eroperheiden kohdalla	52
8.3 Yhteistyö ja kehittäminen eroperheiden tukemisessa	57
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
10 POHDINTA	64
LÄHTEET	66
LIITTEET	71

1 JOHDANTO

Avo- ja avioerot ovat 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä suomalaisissa lapsiperheissä hyvin yleisiä ja ero tapahtuu usein pikkulapsivaiheessa. Vuosittain noin 30 000 lasta, kaikkiaan 1,1 miljoonasta lapsesta kokee vanhempiensa eron. (Kartovaara & Sauli 2007, 3, 5 ; Koskela 2008, 3.) Jopa viidennes 1,2 miljoonasta parisuhteesta on avoliitto. Avio- ja avoerojen tilastointi ei ole kuitenkaan mahdollista samalla tarkkuudella, sillä avoliitoista ei ole tilastoja, joten avoparien olemassaolo päätellään yhdessä asumisen perusteella. (Koskela 2008, 5 ; Lipponen & Wesaniemi 2005, 155 ; Suomen virallinen tilasto [Viitattu 6.7.2011].) Avioliitolla tarkoitetaan virallistettua parisuhdetta, joka on solmittu joko kirkollisella vihkimisellä tai siviilivihkimisellä. Avioliiton voi solmia jokainen, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei ole ennestään avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. (Oikeusministeriön esitteitä 17.4.2009.) Toisin kuin avioliitossa, avoliitossa ei suhteen perusteella osapuolille synny lainmukaisia oikeuksia eikä velvollisuuksia toisiaan kohtaan (Avoliitto 5.5.2011). Avioliitto puretaan tuomioistuimen päätöksellä, ja sen voi saada puolen vuoden harkinta-ajan jälkeen tai silloin, kun puoliset ovat asuneet erillään edelliset kaksi vuotta. Avioero laitetaan vireille käräjäoikeuteen toimitetulla kirjallisella hakemuksella. Tämän voi tehdä joko toinen puolisoista, tai molemmat yhdessä. (Avioero 12.5.2011.) Koska avoliitossa ei ole oikeuden näkökulmasta oikeuksia eikä velvollisuuksia avopuolisoa kohtaan, ei avoeroa tarvitse hakea oikeusteitse. Avioliiton purkaminen on ainoastaan parisuhteen osapuolten keskinäinen asia.

Avo- ja avioero on sekä aikuista että lasta voimakkaasti ravisteleva tapahtuma, jonka mukanaan tuomien vaikeiden tunteiden läpikäyminen ei ole helppoa. Kuitenkin ero kutsuu esiin myös voimavarat ja se voi olla myös lapselle kasvun mahdollisuus. Tämä edellyttää kuitenkin vanhemmilta ja lapsen lähellä olevilta aikuisilta sitä, että he arvostavat lasta ihmisenä, tuntevana, ajattelevana ja ympäristöön herkästi reagoivana yksilönä. (Jarasto & Sinervo 1997, 188.)

Lasten hyvinvoinnin kerrotaan riippuvan kahdesta prosessista: siitä, miten perheet, joissa lapset elävät, voivat yhteiskunnassa ja siitä, miten lapset itse voivat näissä

perheissä (Forssen, Laine & Tähtinen 2002, 81). Tällöin tehdessä työtä lasten ja perheiden kanssa, onkin tärkeää olla tietoinen kasvuympäristön merkityksestä lapsen hyvinvoinnille (Vilén ym. 2006, 13). Päiväkodissa olevalle lapselle sekä perhe että päiväkotitoimet ovat merkittäviä kasvuympäristöjä. Alasuutari (2003, 24) toteaa, ettei lapsuus ole enää pelkkää perhelapsuutta, sillä perhe ei muodosta enää ainoaa nykylasten elämisen ympäristöä, vaan mukana ovat merkittävästi myös päivähoito ja koulu. Alasuutarin (2009, 60) mukaan päivähoitoa ei pidetä vain kotikasvatuksen lisänä tai tukena, vaan se liitetään yhä enemmän ja olennaisemmalla tavalla koko lapsen kehityksen ja yksilöitymisen prosessiin.

On selvää, että perheen ollessa olennainen osa lapsen kasvuympäristöä, on vanhempien tekemisillä ja hyvinvoinnilla suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille. Erotessaan puolisoistaan vanhempi tai molemmat vanhemmat voivat tarvita erityistä tukea vanhemmuuteensa, sillä lapsen tarpeiden huomioiminen voi olla vaikeaa työstäessä omia tunteita ja käytännön asioita eroon liittyen. Tukemalla vanhempia tuetaan samalla myös lasta. Vanhempien eron voidaankin katsoa olevan ikään kuin murtuma lapsen kasvuympäristössä. Koska päiväkotitoimet on perheen rinnalla toinen tärkeä osa lapsen kasvuympäristöä, on sen tarjoama tuki lapselle joko suoraan tai välillisesti vanhempien kautta tärkeää.

Selvitämme opinnäytetyössämme, miten avio- ja avoerot näkyvät päiväkodin arjessa ja miten päiväkodin kasvatushenkilökunta toimii eroperheiden kanssa. Tutkimus on tehty työntekijöiden näkökulmasta. Aiheen tutkiminen on tärkeää avio- ja avioerojen yleisyyden vuoksi. Teimme tutkimuksemme seinäjokelaisissa päiväkodeissa, mutta tutkimuksemme on hyödynnettävissä myös muissa kunnissa. Seinäjoella oli alle kouluikäisiä lapsia 5018 vuoden 2009 lopulla (Seinäjoki tilastoissa 1 / 2010). Päivähoitoa käyttävistä lapsista useat viettävät siellä suuren osan hereillä oloajastaan. Aluejohtaja Oivasen (2011) mukaan vuonna 2011 alle kouluikäisistä lapsista 2923 on päivähoitossa. Enemmistö näistä lapsista on kirjoilla päiväkodissa, sillä heitä on yhteensä 2133. Tutkimuksemme tulokset ovat siis hyödynnettävissä laajasti.

Työssämme etenemme siten, että aluksi kerromme tutkimuksemme tarkoituksesta ja toteuttamisesta. Sen jälkeen kerromme vanhempien avio- ja avioeroista lapsiperheissä. Tämän jälkeen syvennymme lapsen maailmaan hänen vanhempiensa

erotessa. Sitten otamme fokuksellemme päiväkodin, jonka roolia käsittelemme niin sosiaalipalveluna kuin varhaiskasvattajana. Tuomme esille myös päiväkodin työntekijöiden ja lasten vanhempien välisen kasvatuskumppanuuden, jonka jälkeen laajennamme näkökulmaa päiväkodissa tapahtuvaan perhetyöhön. Teoriaosuutemme jälkeen esittelemme tutkimustulokset.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, näkyvätkö päiväkotilasten vanhempien mahdolliset avio- ja avoerot Seinäjoen päiväkotien arjessa, ja jos näkyvät, niin millä tavalla. Halusimme myös selvittää, miten lasten parissa työtä tekevä päiväkodin henkilöstö toimii niiden perheiden kanssa, joissa avo- tai avioeroa työstehtään. Näiden lisäksi halusimme selvittää päiväkodin henkilöstön mielipiteitä heidän päiväkotiansa kehittämistarpeista lasten vanhempien eroihin liittyen.

2.1 Tutkimuksen toteutus ja metodit

Toteutimme tutkimuksemme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on kerätä aineisto luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja luonteeltaan se on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja "ääni" pääsevät esille. Tutkimuksen tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Lähtökohtanamme ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen, vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Käytimme aineistonkeruutapanamme ryhmähaastattelua. Eräässä päiväkodissa teimme kuitenkin yksilöhaastattelun, sillä päiväkotia ei kyennyt irrottamaan haastatteluumme enempää työntekijöitä. Tutkimukssamme oli mukana kaikkiaan neljä päiväkotia Seinäjoen eri alueilta. Yksilöhaastattelun lisäksi teimme viisi ryhmähaastattelua, joissa kaikissa oli mukana kolme työntekijää.

Metodi on sääntöjen ohjaama menettelytapa, jonka avulla tieteessä tavoitellaan ja etsitään tietoa tai pyritään ratkaisemaan käytännön ongelmia. Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71).

Valitsimme haastattelun siksi, että koimme sen olevan parempi vaihtoehto kyselylomakkeeseen nähden tutkiessamme arkaa ja vaikeaa asiaa. Haastattelun avulla saamme kerättyä laajemman ja kattavamman aineiston kuin kyselylomakkeen

avulla, sillä haastattelu motivoisi vastaajia paremmin kuin haastattelulomake, jolloin vastaukset olisivat todennäköisesti pitempiä ja moninaisempia kuin kyselylomakkeilla saatavat tulokset. Myös meidän läsnäolollamme vastaustilanteessa on hyötyä, sillä voimme selventää kysymyksiämme ja mahdollisesti korjata väärinkäsityksiä sekä halutessamme pyytää vastaajia selventämään tai syventämään vastauksiaan. Ryhmähaastattelulla tavoittelimme edelleen kattavaa aineistoa ja toisaalta tehokkuutta, sillä ryhmähaastatteluiden avulla saimme usean työntekijän kerralla haastateltua. Myös ryhmässä mahdollisesti muodostuva keskustelu, joka auttaisi muistamista ja mielipiteiden muodostamista, puolsi päätöstämme valita metodiksemme ryhmähaastattelu. Sosiaalialan ammattilaisten korkeakoulutettujen ammattijärjestö, Talentian, eettisten ohjeiden mukaan sosiaalialan ammattilaisella on henkilökohtainen vastuu ammatin harjoittamisen yhteydessä tekemistään eettisistä ratkaisuista ja valinnoista. Eettisellä harkinnalla tarkoitetaan tällaisten ammatilliseen toimintaan liittyvien valintojen, keinojen, kohteiden ja seurausten tutkimista ja käsittelemistä. (Talentia ry 2005, 11.)

Haastattelun suurena etuna muihin tiedonkeruumenetelmiin verrattuna on sen joustavuus. Siinä voidaan säädellä aineistonkeruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelun aikana voidaan esimerkiksi selventää ja tarkentaa saatuja vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.) Lisäksi tutkijalla on mahdollisuus toistaa kysymys ja oikaista väärinkäsityksiä. Joustavuutta haastatteluun tuo myös se, että kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin tutkimuksen tekijä katsoo sen aiheelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastattelussa osallistujien motivoiminen on myös helpompaa kuin kyselomakkeen kohdalla, ja sen avulla saadaan kuvaavia esimerkkejä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 36). Haastattelua käytetään tiedonkeruumenetelmänä usein silloin, kun halutaan tutkia arkoja ja vaikeita aiheita. Osa tutkijoista on kuitenkin sitä mieltä, että kyselylomakkein kerättävä aineisto arkojen ja vaikeiden aiheiden kohdalla on parempi vaihtoehto, sillä se antaa tutkittavalle täyden anonymiteetin. (Hirsjärvi ym. 2009, 205, 206.)

Ryhmähaastattelu on tehokas tapa kerätä tietoa, sillä sen avulla saadaan tietoja usealta henkilöltä yhtä aikaa. Ryhmästä voi olla hyötyä myös silloin, kun kyse on muistinvaraisista asioista, sillä ryhmä voi auttaa haastattelutoveriaan asioiden muistamisessa. Samoin väärinymmärrysten kohdalla ryhmä voi olla avuksi niiden

korjaamisessa. Ryhmä voi kuitenkin myös estää ryhmän kannalta kielteisten asioiden esille tulon, ryhmässä saattaa olla dominoivia henkilöitä, jotka saattavat pyrkiä määräämään keskustelun suunnan. Grönforsin tutkimuksessa (1982) on todettu, että haastateltavat ovat paljon luontevampia ja vapautuneempia useampien henkilöiden ollessa paikalla. Toisaalta Hirsjärven (2009, 210) mukaan kokemuksia on paljon myös vapautuneista ja luontevista yksilöhaastatteluista. Tutki ja kirjoita -teoksessa sopivaksi ryhmäkooksi ehdotetaan kahden tai kolmen henkilön muodostamaa ryhmää, koska käytettäessä haastatteluissa äänitystä, useiden henkilöiden äänet saattavat sekoittua toisiinsa nauhaa kuunneltaessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 210, 211.)

Koska haastatteluryhmissämme oli eri koulutustaustaisia haastateltavia, jäimme pohtimaan, oliko haastateltavien välisillä mahdollisilla hierarkiasuhteilla vaikutusta heidän vastauksiinsa. Uskalsivatko he siis tuoda kaikkia henkilökohtaisia mielipiteitään esiin vai mukauttivatko he vastauksiaan yhdenmukaistaakseen niitä ollakseen samoilla linjoilla ryhmän muiden jäsenten kanssa.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että meitä oli haastattelutilanteessa kaksi kuuntelemassa ja tarkkailemassa haastateltavia. Lisäksi luotettavuuden kannalta on hyödyksi, että meitä on ollut kaksi analysoimassa haastatteluista saatua materiaalia.

Käytimme haastattelutyypinä puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelukysymyksemme ovat liitteessä 2. Kysymyksemme olivat tarkkaan laadittu, mutta haastateltavat saivat vastata niihin omin sanoin ja mielensä mukaan. Emme antaneet haastateltaville valmiita vastausvaihtoehtoja ja pyrimme siihen, etteivät kysymykset olisi johdattelevia. Kysymykset olivat samat kaikille vastaajille. Meillä oli myös mahdollisuus halutessamme vaihdella kysymysten järjestystä, joskaan emme juuri mahdollisuutta käyttäneet.

Puolistrukturoidulle haastattelumuodolle ei ole yhtä tiettyä määritelmää, mutta esimerkiksi Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan siinä kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastateltavat voivat vastata omin sanoin, sillä vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. Robinsonin (1995) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset on määrätty ennalta, mutta haastattelija voi vaihdella niiden sanamuotoa. Puolistrukturoiduille menetelmille ominaista on siis jonkin

haastattelun näkökohdan lukkoon lyöminen, muttei kaikkien. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Suurimpaan osaan haastatteluistamme tarvitsimme aluksi tutkimusluvan Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta. Yksityisen päiväkodin osalta pyysimme tutkimusluvan tavoittelemamme päiväkodin johtajalta. Luvat haastatteluihin hankimme toukokuussa. Ottaessamme yhteyttä päiväkoteihin, laitoimme ensin päiväkotien johtajille tai vastaaville opettajille sähköpostia, jossa alustavasti kerroimme tutkimuksestamme, sen tavoitteista ja toteutustavasta. Liitteenä laitoimme kaupungilta saamamme tutkimusluvan (Liite 1). Kysyimme heiltä sopivaa ajankohdtaa, jolloin voisimme soittaa heille ja jolloin kertoisimme tutkimuksestamme ja sen kulusta tarkemmin ja jolloin mahdollisesti sopisimme ryhmähaastattelujen ajankohdista. Haastatteluiden sopiminen mukaan lähteneiden päiväkotien johtajien tai vastaavien opettajien kanssa kävi helposti.

Päiväkoteihin suunnatut haastattelut teimme toukokuun aikana. Suoritimme kaikki haastattelumme päiväkotien tiloissa. Haastattelupaikat olivat rauhallisia, eikä häiriötekijöitä, muutamia puhelimen soittoja lukuun ottamatta, juurikaan ollut. Haastattelut kestivät puolesta tunnista reiluun tuntiin ja äänitimme ne sanelukoneeseen. Ennen haastattelua pyysimme haastateltavia puhumaan selkeästi ja kovalla äänellä sekä välttämään päällekkäin puhumista. Kerroimme ennen varsinaista haastattelua, että toivomme vapaamuotoista ja keskustelevaa haastatteluun osallistumista. Haastattelut olivat mielestämme hyvin antoisia ja keskustelu sujui hyvin. Jotkut haastateltavat kertoivat haastattelujen päätteeksi jännittäneensä nauhuria.

Laadullisessa tutkimusotteessa olennaista tutkimuksen kohdejoukon valinta tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Haastattelussamme on mukana yhteensä 16 päiväkodin työntekijää. Mukana haastatteluissa oli niin kasvatus-, sosiaali- kuin terveystalankin koulutuksen saaneita. Haastateltavien erilainen koulutustausta tuo haastatteluun erilaisia näkökulmia, ja näin antaa kattavamman aineiston tutkimuksellemme. Pyrimme saamaan haastateltavia myös mahdollisimman eri-ikäisten lasten ryhmistä, jotta saisimme tutkimukseemme kaikenikäiset päiväkotilapset mahdollisimman tasapuolisesti. Osassa haastatteluista oli mukana myös päiväkotien johtajia tai vastaavia opettajia, jolloin saimme haastatteluiden vastauksiin hallinnollista näkökulmaa. Vastaajat koostui-

vat päiväkodin opettajista, päiväkodin vastaavista opettajista, päiväkodin johtajista, lastenhoitajista, henkilökohtaisista avustajista sekä resurssierityislastentarhanopettajista. Vastaajat olivat luonnollisesti työskennelleet eripituisia aikoja niin kyseisessä päiväkodissa kuin yleisestikin päiväkodeissa. Koemme kuitenkin, että kaikilla työntekijöillä oli tutkimukseemme annettavaa.

2.2 Tutkimuksen analyysi

Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi laadullisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysistrategia. Sen tarkoitus on aineiston erittely, yhtäläisyyksien ja erojen etsiminen ja tiivistäminen. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, sillä siinä tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoista tai sellaiseksi muutettua aineistoa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on tavoitteena aineiston lähilukeminen. (Perttula 2010.)

Litteroimme äänittämämme haastattelut. Koimme sen hyvin työlääksi, sillä osa haastateltavista puhui hyvin hiljaa. Tämän vuoksi oli paikoin hieman hankala saada selvää haastateltavien puheista. Kuuntelimmekin nauhat useamman kerran. Aineistot on litteroitu sana sanalta. Litterointien jälkeen luimme tarkasti perehtyen aineistoa, minkä jälkeen pelkistimme aineiston tiivistämällä sen tutkimuskysymystemme kautta, ja listasimme pelkistetyt ilmaukset. Kun olimme tehneet listauksen, etsimme pelkistetyistä ilmauksista samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia. Yhdistelimme samankaltaiset ilmaukset alaluokiksi, joille annoimme niiden sisältöä kuvaavan nimen. Tämän jälkeen yhdistelimme alaluokat vielä pääluokiksi.

2.3 Tutkimuksen luotettavuus

Pyrimme ottamaan kustakin päiväkodista kaksi ryhmää, jotta haastatteluista saatava aineisto oli mahdollisimman monipuolinen. Haastatteluryhmiin toivoimme työntekijöitä, jotka edustivat eri koulutusaloja ja eri-ikäisten lasten ryhmiä. Otimme kuitenkin päiväkotien erilaiset resurssit huomioon. Pyrimme päiväkotien valinnassa ottamaan huomioon mahdollisimman erilaiset päiväkodit. Halusimme tutkimukseemme sekä yksityisen että kunnallisen sektorin edustajia, isoja ja pieniä päivä-

koteja sekä päiväkoteja erilaisilta asuinalueilta. Otimme tutkimuksessamme huomioon myös ainoastaan päivävuoroa tekevät sekä vuorohoitoa tarjoavat päiväkodit. Halusimme valinnassamme huomioida myös päiväkotien painotuksellisuutta. Mahdollisimman monipuolisella otannalla pyrimme siihen, että tutkimuksemme tulos olisi mahdollisimman kattava.

Tutkimuksen luotettavuutta pyrimme lisäämään sillä, ettemme lähettäneet haastateltaville kysymyksiä etukäteen. Vaikka kysymysten etukäteen lähettäminen antaakin haastateltaville enemmän aikaa pohtia kysymyksiä ja mahdollisesti näin tuoda haastattelussa enemmän kokemuksiaan esille, halusimme kuitenkin antaa haastateltavien tutustua kysymyksiin vasta vähän ennen haastattelun alkua, ilman keskustelua niistä. He saivat tutustua kysymyksiimme tarvitsemansa ajan. Koimme, että tällainen käytäntö kyseisessä haastattelussa voi lisätä tutkimuksen luotettavuutta sillä, etteivät työntekijät pääse etukäteen yhdessä pohtimaan vastauksiin ja mahdollisesti sopimaan linjauksista, minkä vuoksi tutkimuksen luotettavuus mahdollisesti kärsisi.

Haastattelun luotettavuuden kannalta on mielestämme hyväksi, ettemme antaneet haastateltaville valmiita vastausvaihtoehtoja ja pyrimme siihen, ettei kysymyksissämme olisi taustaoletuksia. Emme siis millään tavalla pyrkineet rajaamaan tai johdattelemaan haastateltavien vastauksia, vaan annoimme heille mahdollisuuden vastata mielensä mukaan.

2.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehtäessä on otettava huomioon kaikki siihen liittyvät eettiset kysymykset tutkimuksenteon kaikissa osavaiheissa. Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen valinta. Siinä kysytään, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Tutkimusta tehdessä on oltava erityisen tarkka siitä, miten kohtelee tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä, sillä lähtökohtana tutkimuksessa on ihmisarvon kunnioittaminen. (Hirsjärvi ym. 2009, 23-25.) Yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä normeista on ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen (Kuula 2006, 124). Meikin kunnioitamme työssämme ihmisten yksityisyyttä noudattamalla anonyymi-

teettisuoja ja muuttamalla sellaisia tietoja, joista henkilöt voivat olla tunnistettavissa. Emme kuitenkaan muuta tietoja niin, että niiden asiasisältö muuttuisi.

Ihmisten itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa antamalla heille mahdollisuus päättää osallistumisestaan haastatteluun. Lisäksi on selvitettävä, miten heidän suostumuksensa hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä heidän osallistumiseensa sisältyy (Hirsjärvi ym. 2009, 25). Annoimme päiväkodeille mahdollisuuden päästä tutkimukseemme mukaan, he siis saivat vapaaehtoisesti päättää osallistumisestaan tutkimukseemme. Emme myöskään määränneet tiettyjä henkilöitä päiväkodin sisältä ketkä osallistuisivat haastatteluun, mutta esitimme toiveen, että haastatteluissa olisi mukana eri koulutuksen omaavia ja eri ikäisten lasten kanssa työskenteleviä henkilöitä. Emme voi kuitenkaan tietää, päättivätkö päiväkotien johtajat tai vastaavat työntekijät siitä, ketkä saivat osallistua haastatteluun ja ketkä eivät.

Tutkimuksessa tulee välttää epärehellisyyttä kaikissa sen osavaiheissa. Toisten tekstejä ei saa plagioida, eikä toisten tutkijoiden osuutta saa vähätellä. Ei saa myöskään plagioida itseään, omia tutkimuksiaan. Tuloksia ei saa yleistää kriittikötömästi, eikä tuloksia tule sepittää tai kaunistella. Raportoinnin ei saa olla harhaanjohtavaa eikä puutteellista. (Hirsjärvi ym. 2009, 25-27.) Olemme noudattaneet kaikkia tutkimuseettisiä periaatteita.

3 VANHEMPIEN AVO- JA AVIOEROT LAPSIPERHEISSÄ

3.1 Avio- ja avoerot Suomessa

Avioerot ovat yleistyneet Suomessa 1900-luvun puolivälistä lähtien. Neljäsosa vuosina 1950-1990-luvuilla solmituista avioliitoista on päätyneet eroon. Mikäli suunta jatkuu entisellään, puolet 1990-luvulla solmituista avioliitoista päätyy avioeroon. (Rönkkö & Rytönen 2010, 217.) Paitsi että avio- ja avoerojen yleisyys näkyy tilastojen valossa, näkyvät ne tutkimuksemme mukaan myös päiväkotien arjessa. Taustoitamme tutkimustamme kertomalla avio- ja avoeroproosessista sekä lapsen että vanhemman kannalta, lapsen reagoitavoista sekä vanhempien eron mahdollisista vaikutuksista lapseen. Taustoittamalla näin tutkimustamme pyrimme laajentamaan lukijan ymmärrystä tutkimustuloksiamme kohtaan.

Avoparien perheiden lapset kokevat vanhempiensa eron yli kaksi kertaa niin usein kuin avioparien perheiden lapset. (Kartovaara & Sauli 2007, 5). Kuitenkin, jos kaikki avioliittojen vuosikerrat lasketaan mukaan, on eroon päätyneet alle kolmannes. Eroon saatetaan päätyä vähitellen etäännyttäessä, mutta se voi olla myös koko elämää koskettava käännekohta tai jopa katastrofi. (Rönkkö & Rytönen 2010, 217.) Ne aikuiset, jotka ovat jo kerran kokeneet eron, eroavat usein jatkossakin muita herkemmin. Erot myös toistuvat usein sukupolvittain. Avo- ja avioerojen yleistymisen ei kuitenkaan muuta sitä asiaa, että vanhempien ero on lapselle suuri riski, hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa saattaa vaarantua merkittävästikin. (Koskela 2008, 3, 5.)

Eroilla voi kuitenkin joskus olla hyvinkin myönteisiä vaikutuksia. Väestöliitossa tehdään vuosittain perhebarometri, jossa tuotetaan ajankohtaista, alueellisesti kattavaa tietoa jostakin perhettä koskevasta yhteiskunnallisesta teemasta. Se toteutetaan postikyselynä ja n. 2000 - 3000 henkilön otoskoolla. (Väestöliitto 2011) Perhebarometrissä vuonna 2007 tulee ilmi, että yli 90 prosenttia vastaajista piti avioeron syynä fyysistä tai henkistä väkivaltaa, uskottomuutta tai alkoholiongelmia (Rönkkönen & Rytönen 2010, 217). Tällaisissa tilanteissa koko perheen hyvinvointi usein kärsii ja ero saattaakin olla perheelle mahdollisuus parempaan elämään.

3.2 Vanhempien eroprosessi

Ero on prosessi, joka sisältää useita eri vaiheita ja tasoja. Näitä ovat esimerkiksi fyysinen, seksuaalinen, tunne-, vanhemmuuden rooli- ja sosiaalinen sekä taloudellinen ja juridinen taso. Henkisellä erolla tarkoitetaan oman identiteetin kokoamista ja rakentamista. Sosiaaliseen eroon kuuluvia asioita ovat kaikki ne asiat ja päätökset, jotka liittyvät pariskunnan lähipiirille, erityisesti lapsille ja sukulaisille erosta kertomiseen. Sosiaaliseen eroon voi liittyä myös se, että pariskunnan lähipiiri jakautuu eri puoliin. Taloudelliseen eroon mennään usein vähitellen ja sen mukana puoliset joutuvat päättämään yhteisen omaisuuden, velkojen ja tulojen jaosta ja opettelemaan suunnittelemaan taloutensa uudelleen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 218, 219.)

Eroa edeltää esivaihe, jolloin toinen tai molemmat puolisoista alkavat tiedostaa parisuhteen murenemisen. Tällöin paineet sekä ristiriidat lisääntyvät ja puoliset alkavat irtautua emotionaalisesti toisistaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 218.) Esivaiheeseen saattaa sisältyä tunteiden voimakasta vaihtelua, välillä eroa suunnitellaan ja välillä taas lähennytään uudelleen. Joskus eropäätöksen pitkittyminen on lapselle haitallisempaa kuin itse ero. Henkisen tai psyykkisen eron tekeminen tai työstäminen voi kestää useitakin vuosia, yleensä yhdestä kolmeen vuoteen. Vanhempien uusi elämäntyyli ja lasten elämän päivittäiset rutiinit eron jälkeen tasoittuvat yleensä vähitellen. Jokaisella eroprosessin työstämiseen menee kuitenkin oma yksilöllinen aikansa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 219.)

3.3 Eroprosessi lasten kannalta

Avio- tai avoero ei ole vain vanhempien kriisi, sillä lapset joutuvat ihan samalla tavalla kokemaan eron paineet ja saattavat ottaa monesti vielä eron syynkin hartailleen. Pienen lapsen mahdollisuudet käsitellä ympärillään olevaa ahdinkoa ovat rajalliset eikä hän sen vuoksi selviydy vaikeasta tilanteesta ilman ympäristön tukea. (Kosmo 2005, 11, 16.) Lasta ei helpota ainakaan eron alkuvaiheessa, vaikka hänen lähipiiristään löytyisi vanhempiansa eron kokeneita lapsia. Hän murehtii vain sitä, mitä hänelle itselleen tai hänen perheelleen tapahtuu. Lapsi tarvitseekin tässä vaiheessa runsaasti tukea ja suojelua. (Arajärvi 1999, 84.)

Kaikkien osapuolien, etenkin lasten kannalta, on tärkeää pyrkiä erottamaan mahdollisimman paljon emotionaalinen, eli tunteet, käytännöllinen eli huoltajuus, tapaamiset ja talous sekä juridinen avioero toisistaan (Rönkkö & Rytönen 2010, 220). Tutkijat ovat harvinaisen yksimielisiä siitä, että itse erolla ei ole lapsen kannalta niin suurta merkitystä kuin sillä, millä tavoin vanhemmat eronsa hoitavat ja miten he rakentavat yhteistyönsä eron jälkeen. Myöskään huoltajuuden muodoilla ei itsessään ole niin suurta merkitystä, sillä lapsen kannalta katsottuna kummankaan vanhemman yksilöllinen suhde lapseen ei korvaa vanhempien hyvää yhteistyötä eli sitä, miten vanhemmat kykenevät tekemään lapsia koskevia päätöksiä ja tukemaan vanhemmuudessa toisiaan. Ylivoimaisesti merkittävin lapsen selviytymiseen vaikuttava tekijä liittyykin vanhempien ja heidän väliseen suhteeseensa. (Sinkkonen 2005, 128 ; Koskela 2008, 10 ; Taskinen 2005, 147). Oleellista prosessissa on keskittyä tukemaan sekä vanhempia että lapsia eron aiheuttamassa kriisissä sekä etsiä keinoja joiden avulla he selviävät eteenpäin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 220.) Perhetyö päiväkodissa voisi olla helposti lähestyttävä palvelu ja keino tukea niin vanhempia kuin lapsiakin.

Lapsen kannalta on suotuisaa, että hän säilyttää yhteyden eron jälkeen molempiin vanhempiin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 220.) Kwame Owusu-Bempah (2007) pitää myös tärkeänä, että lapset saisivat säilyttää suhteensa molempiin sukujuuriinsa vanhempiensa erosta huolimatta (Owusu-Bempah 2007, 38). Lasta koskevat huolto-, asumis-, tapaamisoikeus- ja elatusasiat voidaan ratkaista sosiaalilautakunnassa vahvistettavilla sopimuksilla. Riitatilanteissa kyseiset asiat ratkaistaan oikeuden päätöksillä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 220.)

Maakuntalehti Ilkassa asianajajaliiton puheenjohtaja, Mika Ilveskero (2011), toteaa lapsen edun usein unohtuvan aikuisten riidellessä keskenään, sillä juristien avulla huoltoriidoissa voidaan saavuttaa vanhempia tyydyttävä tasapeli, mutta lopputulos ei aina ole lapsen edun mukainen (Moliis 2011, 2.) Juristit ovat päteviä ratkaistamaan taloudellisia ongelmia, mutta heillä ei ole koulutusta lapsen parhaan ymmärtämiseksi (Mahkonen 2005, 149-151.) Mahkonen onkin perännyt erillistä perheoikeutta Suomeen (Mahkonen 2005, 149 ; Tietotulva 2/2010).

Lapsi on luonnostaan hyvin lojaali vanhemmilleen. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että vanhemmat eivät repisi lastaan eri suuntiin tai omalle puolelleen, sillä lojaali-

teettiristiriita on lapselle hyvin raskas taakka. Lapsen toive on, etteivät vanhemmat riitelisi jatkuvasti. Lasta on suojattava joutumasta vanhempien lähettilääksi tai heidän ristiriitajensa välikappaleeksi. Vanhemmat voivat sopia, että eivät mustamaalaa toisiaan eivätkä panettele toisiaan lapsen kuullen. On myös hyvä kertoa lapselle positiivisia puolia toisesta vanhemmasta. Näiden lisäksi vanhempien on tärkeää kertoa rakastavansa lasta edelleen. Erittäin tärkeää on pitää lapselle annetut lupaukset. Lapsen voi olla vaikeaa myöntää avioeron todellisuutta ja eron hyväksyminen voikin viedä häneltä kauan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 223.)

3.4 Ero perheen kriisinä

Ero on perheen kriisi, joka koskettaa jokaista perheen jäsentä jollain tapaa, niin vanhempia kuin lapsia, mutta myös perheen lähiverkostoa. Se on usein myös ensimmäinen kriisi, jonka aikuinen tai lapsi elämässään kohtaa (Koskela 2008, 14). Kriisillä tarkoitetaan yleensä merkittävää muutosta, taitekohtaa, ratkaisuvaihetta tai murrosta ihmisen elämässä. Siinä ihmisen aikaisemmat kokemukset sekä opitut reaktio-, ongelmanratkaisu- tai toimintamallit eivät enää riitä omien tunteiden ja akuutin tilanteen ymmärtämiseen tai hallitsemiseen ja siinä toimimiseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 215.)

Kriisit ovat kaikki yksilöllisiä, mutta niissä on erotettavissa neljä vaihetta: sokkivaihe, toimintavaihe, korjaamisvaihe sekä uudelleen suuntautumisen vaihe. On yksilöllistä, kuinka kauan vaiheet kestävät, eivätkä ne välttämättä tapahdu kaikilla samassa järjestyksessä. Jokainen ero on erilainen, mutta ero ei koskaan tarkoita sitä, että vanhemmuus päättyisi. (Koskela 2008, 6, 14.)

Eron jälkeen koko perhe on muutostilanteessa, kaikki harjoittelevat erilaista elämää. Jos ero on vielä voimakkaasti kriisiytynyt, se verottaa vanhempien voimia niin, ettei normaalin arjen pyörittämiseen riitä tarpeeksi voimavaroja. (Koskela 2008, 20.) Kuitenkin juuri tuttujen rutiinien ylläpitäminen on lapsen kannalta tärkeää, sillä se palauttaa hänelle luottamuksen vanhempiinsa ja siihen, että hänestä huolehditaan jatkossakin. Sen vuoksi arjen organisoimiseen onkin hyvä panostaa ja nähdä vaivaa lapsen arkisten toimien sujumiseksi niin kotona kuin päiväkodissäkin. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41.) Mikäli vanhempien uupuminen jatkuu pi-

dempään, se saattaa haitata lapsen kehitystä. Myös mahdolliset vanhempien uudet kumppanit heti eron jälkeen voivat vaikeuttaa lapsen sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen. Lapsen kannalta kuormittavaksi tilanne saattaa käydä esimerkiksi silloin kun hän on vasta alkanut harjoitella uutta arkea vanhempiensa kanssa ja samanaikaisesti joutuu tutustumaan uuteen vieraaseen aikuiseen jomankumman vanhemman luona. (Koskela 2008, 20.)

Tunteiden myllerryksessä perheen arkisten asioiden hoitaminen saattaa olla hyvin haasteellista vanhemmille. Tällöin keskustelu ulkopuolisen ihmisen kanssa voi auttaa selkiyttämään tilannetta. Mikäli vanhemmat tuovat esiin päiväkodin henkilökunnalle parisuhdevaikeutensa tai eroaikeensa, olisi vanhemmille hyvä kertoa hienovaraisesti ulkopuolisen avun mahdollisuuksista. Lakisääteistä perheasioiden sovittelua tulee lain mukaan olla saatavilla jokaisessa Suomen kunnassa. (Koskela 2008, 15.)

Eron herättämät tunteet on syytä käsitellä, muuten on todennäköistä, että tulevissa parisuhteissaan ihminen toistaa samaa kaavaa kuin aikaisemmissakin parisuhteissaan. Ero kriisi voi merkitä yhtäältä suurta vapautumista ja uutta mahdollisuutta, toisaalta voimakasta jumiutumista vihan ja katkeruuden tunteisiin. Erityisesti silloin, kun parisuhteen osapuolet perheessä jumiutuvat katkeruuteen ja vihaan, on syytä saada perhe ohjattua avun piiriin. Erityisen harmillista on, jos lähiverkosto ajautuu erossa yhdeksi osapuoleksi ja alkaa toimia siten, että aiheuttaa hämmennystä perhe- ja sukulaissuhteissa. Tästä jumiutumisesta katkeruuden ja vihan tunteisiin kärsii usein eniten lapsi, joka monesti jää vanhempien riitojen kiistakapulaksi ja viestinviejäksi. (Koskela 2008, 16-18.)

4 LAPSI VANHEMPIEN EROTILOANTEESSA

Pettilän & Yli-Marttilan (1999, 53) mukaan lapsi tarvitsee elämäänsä äidin ja isän. Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta molempiin vanhempiin. Wesaniemi (2005) toteaa, että parisuhteen päättymisen, oli se sitten avo- tai avioero, on aina raskas tilanne koko perheelle, sillä vanhempien täytyy ajatella oman jaksamisensa ja selviytymisensä lisäksi myös lapsia. Joskus vanhemmat kertovat olevansa yhdessä vain lasten vuoksi. Tällöin he laittavat liian suuren taakan lastensa hartaille. Aikuisten velvollisuus on ottaa itse vastuu omasta ja lasten elämästä. Vääränlainen uhrautuminen lasten vuoksi aiheuttaa usein katkeruutta ja syyttelyä. Lapsille ei ole myöskään hyväksi, jos he joutuvat kärsimään esimerkiksi alkoholismista, riitelystä tai väkivallasta. (Wesaniemi 2005, 12.) On kuitenkin huomattava ettei ero ole tae sille että lapsen olosuhteet paranisivat. On tärkeää, ettei lapsille anneta vääränlaista kuvaa elämän helppoudesta ja hallittavuudesta, mutta täytyy myös luoda uskoa ja toivoa siihenkin, että vaikeista asioista voi selvitä (Wesaniemi 2005, 15).

Saara Kinnunen kertoo kirjassaan *Anna mun olla lapsi*, että tämän päivän lapsille aiheutuu toiseksi eniten stressiä siitä, että he joutuvat päättämään liian paljon ja liian aikaisin. Hän sanoo myös, että lasten huomioimista uhkaa vanhempien parisuhde, sillä parisuhteesta on tullut perheen keskipiste. Painopiste on siirtynyt perhe-elämässä yhä enemmän lapsista huolehtimisen sijasta vanhempien onnellisuuden tavoitteluun. Parisuhteelta odotetaan usein paljon ja elleivät toiveet toteudu, saatetaan lähteä etsimään uutta parisuhdetta tai ainakin toivotaan ja haaveillaan siitä. (Kinnunen 2003, 30.)

Vanhemman kyky asettua lapsen asemaan ja pohtia asioita lapsen näkökulmasta käsin auttaa vanhempia oivaltamaan, mikä perheessä olisi paras ratkaisu lapsen kannalta. Tämä tukee ja auttaa lasta selviytymään eron aiheuttamasta hämmennyksestä ja elämänmuutoksesta. Lapsella ei ole kykyä ymmärtää ja pohtia vanhempien eron merkitystä ja vaikutuksia hänen elämäänsä ennen kuin elämää on eletty myös eron jälkeen. Tämä johtuu siitä, että lapsi ei kykene ymmärtämään

mitään siitä todellisuudesta, joka ei sisälly hänen sen hetkiseen elämäntilanteeseensa. (Kääriäinen 2009, 73 ; Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 150.)

4.1 Lapsen auttaminen

Lapselle tulisi kertoa erosta mahdollisimman varhain ja olisi hyvä jos vanhemmat kertovat siitä yhdessä. Lapsella tulisi olla aikaa valmistautua henkisesti vanhempinsa eroon, surra sitä, kuvitella uutta elämää erilaisin asumismuodoin, ja tehdä kysymyksiä molemmille vanhemmille. Yhtäkkiset erille muuttamiset ovat lapsen kannalta erittäin huono ratkaisu, mutta näin saattaa monesti käydä. Aikuiset ovat keskenään puhuneet mahdollisesti erosta jo kauan ja selvittelleet asioitaan, mutta lapselle tieto ja toiminta voi tulla liian nopeasti ja myöhään. Tutkimuksissa lasten erosta selviämisen keskeisenä tekijänä näyttää olleen se, miten hyvin lapset olivat voineet säilyttää suhteensa molempiin vanhempiin ja miten paljon muuttumattomia tekijöitä, lasten elämään oli jäänyt erosta huolimatta. (Kinnunen 2003, 232, 233.) Muuttumattomia tekijöitä voivat olla esimerkiksi fyysinen koti, kaverit ja hoitopaikka.

Eron yhteydessä vanhemman mieli saattaa harhailla, hän saattaa olla itkuinen, kiukkuinen tai jopa sulkeutunut. Sanomattakin lienee selvää, että lapsi aistii tämän ja kärsii tästä. Hän voi luulla, että hän on syyllinen vanhempiansa eroon. Jos vanhemman omat voimat eivät riitä, hän voi pyytää jotakuta muuta läheistä henkilöä tai sukulaista olemaan lapsen kanssa, tekemään jotain mukavaa, jotta lapsi saisi hetkeksi unohtaa eron ja pääsisi hetkeksi pois eroasioiden keskeltä. (Taskinen 2005, 140, 141 ; Sinkkonen 2003, 175, 181.)

Lapsen reagoidessa voimakkaasti eroon, ei hänen tilanteensa välttämättä parane itsestään ajan myötä. Myös lapsi voi tarvita asiantuntija-apua. Lapselle ovat myös käytettävissä kasvatus- ja perheneuvolat, joista saa ammatillista tukea lapsen kasvatukseen sekä auttamiseen sekä myös terapeutista apua. Sosiaalitoimistosta tai perheneuvolasta voi hankkia jo lukemaan oppineille esitteen "Äiti ja isä eroavat - kuinka sinun käy?" Esitteessä kerrotaan lapsentajuisesti, mitä lapsen tulee tietää vanhempiansa erosta. (Taskinen 2005, 141, 142.)

Lapset eivät ole millään tavalla vastuullisia vanhempiensa eroon, eikä heidän kuulu päättää mistään eroon liittyvistä seikoista. Heidän kanssaan on kuitenkin tärkeää keskustella erosta, ottaen huomioon heidän ikätasonsa, sukupuolensa, kehityksensä ja persoonansa. Perheasioiden sovittelu auttaa vanhempia keskustelemaan neutraalilla maaperällä lastensa parhaasta eron keskellä. Lapset voidaan ottaa myös mukaan sovitteluistuntoihin. Lasten mukaan ottamisella sovitteluun pyritään myös siihen, että lapsi saisi oman suruprosessin, joka johtuu vanhempien erosta, läpikäytyä. Sovittelijan tehtävänä on ottaa lapsen ääni huomioon ja tehdä sille tilaa. Hän on lapsen äänen, tuntojen ja kysymysten välittäjä. (Pettilä & Yli-Marttila 1999, 52, 53.)

4.2 Vanhempien eron vaikutukset päiväkotikäiseen lapseen

Vanhempien ero herättää lapsessa hyvin monenlaisia, toistensa kanssa ristiriidassakin olevia tunteita. Lapsi voi kokea vihan ja pelon tunteita, pettymystä, syyllisyyttä ja häpeää, mutta myös helpotusta. (Jarasto & Sinervo 1997, 186.) Eron aiheuttamat reaktiot ja vaikutukset lapsiin ovat hyvin monesta seikasta kiinni. Se, miten ero perheessä lapsiin vaikuttaa, riippuu paljon siitä, miten ero hoidetaan, minkä ikäisiä lapset ovat, minkälaista perheen elämä oli ennen eroa ja millaiset suhteet lapsilla on vanhempiinsa. (Sinkkonen 1998, 206-208.) Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä minäkeskeisemmin hän ajattelee ja kokee vaikuttavansa ympärillään tapahtuvaan (Rönkkö & Rytönen 2010, 224). Myös lapsen persoonallisuus, temperamentti sekä sukupuoli ja kasvuhistoria vaikuttavat tapaan, jolla lapsi reagoi vanhempiensa eroon (Ayalon & Flasher 1997, 40). Lapsilla, jotka ovat eroperheistä, on eron jälkeisessä tilanteessa kahdesta kolmeen kertaa enemmän erilaisia tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmia kuin lapsilla, joiden vanhemmat eivät ole eronneet. Kuitenkin on syytä tietää, että 70-80 prosenttia eroperheiden lapsista ei koe eron yhteydessä vaikeita tai pitkäkestoisia ongelmia ja tietyn sopeutumisajan jälkeen suurin osa heistä selviää hyvin. (Sinkkonen 1998, 207.)

Sinkkonen (2005) kuitenkin kertoo, että selkeää vastausta kysymykseen, miten vanhempien ero vaikuttaa lapsen kehitykseen, ei kyetä antamaan. Ero on vain osa tapahtumaketjua, joka itsessään on käynnistynyt paljon aikaisemmin ja päättyy

vasta vuosikausien kuluttua. Lapsen ja hänen tilanteensa ymmärtämiseen tarvitaan aina kokonaisvaltaista ajattelua eli on otettava huomioon fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen puoli. (Sinkkonen 2005, 125-127.) On tärkeää huomata, että lapsi tarvitsee kuitenkin aina, vanhempiensa erotessakin, heidän rakkauttaan, huomioiduksi tulemista, luvan omiin tunteisiinsa sekä tiedon siitä, ettei hän ole syyllinen vanhempiensa eroon. (Koskela 2008, 24.)

Eri ikäisillä ja eri kehitysvaiheissa olevilla lapsilla on omat tyypilliset tapansa oirehtia vanhempiensa eroa. Erityisen vaikeaksi eroprosessi voi käydä lapselle silloin, kun se käynnistyy samaan aikaan hänen läpikäydessään uutta kehitysvaihetta, kuten rinnasta vieroitusta tai koulun aloittamista. Tutkimuksissa on myös huomattu, että lapsen ikä vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten hän reagoi avioeroon, vaikka haastattelut tehtiin vasta vuosia avioeron jälkeen. (Ayalon & Flasher 1997, 40.)

Lastenpsykiatri Jari Sinkkosen (1998) mukaan ensimmäinen vuosi eron jälkeen on vaikein ja stressi heijastuu jopa lasten leikkiin. Esimerkiksi Hetherington, Cox ja Cox (1979) ovat osoittaneet, että kahden kuukauden kuluttua erosta sekä tyttöjen että poikien leikki oli köyhempää ja mielikuvituksettomampaa kuin vertailuryhmän lapsilla. Kahden vuoden kuluttua erosta tyttöjen leikeissä ei ollut enää eroja, mutta pojat olivat yhä ahdistuneempia ja onnettomampia kuin vertailuryhmän lapset. (Sinkkonen 1998, 214) Ayalonin ja Flasherin (1997, 41) mukaan lasten reaktiot lieventyvät useimmiten kolmen vuoden sisällä vanhempien erosta, kun uudet perherakenteet ja erilliset perhesysteemit alkavat vakiintua. Sinkkonen (1998) kertoo poikien ongelmien näkyvän ja kuuluvan, he ovat levottomia, impulsiivisia ja joskus aggressiivisiakin. Tytöt taas usein ahdistuvat ja masentuvat ja kärsivät hiljaa sisälään näyttämättä pahaa oloaan muille. (Sinkkonen 1998, 214, 215.)

Ayalonin ja Flasherin (1997, 41) mukaan mitä nuorempi lapsi on, sitä suuremmin hän osoittaa tunteensa. Heidän mukaansa alle kouluikäiset lapset ovat vanhempien erotessa hämmentyneitä ja hätääntyneitä, ja he kadottavat väliaikaisesti saavuttamansa itsenäisyyden merkit. He unohtelevat tuttuja sanoja ja käsitteitä, ja kokevat mahdollisen toisen vanhemman menettämisen merkkinä siitä, että toinenkin voi kadota. Vanhempien ero voi näkyä lapsissa myös tarrautumisena aikuisiin ja he vaativat enemmän hyväksyntää ja tukea, mikä vähentää heidän kokeilunhaluun. Kriisitilanteessa lapsen tärkein kysymys on se, kuka hänestä pitää huolta ja

kehen lapsi voi turvautua, jolloin kaikki rehellinen tieto vähentää lapsen turvattomuutta (Sinkkonen 2005, 133, 134).

Vauvaikäisten lasten kohdalla tärkeintä on perushoidosta huolehtiminen. Jo aivan pienetkin vauvat kykenevät aistimaan perheen tunneilmapiiriä, ja siinä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia. Esimerkiksi univaikeudet tai mahdolliset ruokahalun muutokset ovat tapoja, joilla vauva saattaa ilmaista omaa hämmennystään tilanteesta. (Koskela 2008, 24.) Näiden lisäksi hän voi reagoida tilanteeseen itkulla (Arajärvi 1999, 91). Haasteita asettavat erot ja ne ajat, jotka lapsi joutuu olemaan erossa toisesta vanhemmastaan. (Koskela 2008, 24.) Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän lapsi tarvitsee fyysistä läheisyyttä molempien vanhempiansa kanssa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 223.) Pieni lapsi tarvitsee yhdessäoloa vanhempansa kanssa, jotta kykenisi muodostamaan suhteen tämän kanssa. Pelkän mielikuvan avulla se ei onnistu. Haastetta antaakin ratkaisun löytäminen kysymykseen, millä tavoin vanhemmat turvaavat lapsen suhteet molempiin vanhempiin siten, ettei lapsen tarvitse olla erossa toisesta vanhemmastaan pitkää aikaa. (Koskela 2008, 24.)

Alle kouluikäiset lapset eivät kykene vielä sanoin kuvaamaan vaikeita tunteitaan, jolloin he ilmaisevat niitä monilla muilla tavoilla. Kun yksi oireilee päänsäryllä, toinen oireilee vatsakivuilla, kolmas taas saa aiempaa enemmän raivokohtauksia ja vetäytyy muiden lasten seurasta. Joku voi myös taantua kehityksessään. Toiset lapsista saattavat myös käyttäytyä hyvin kiltisti, ottaen jopa vanhempiansa lohduttajan roolin, ajatellen tällä tapaa saavansa vanhempansa palaamaan uudelleen yhteen. Alle kouluikäistä lasta voi tukea löytämään nimiä omille tunteilleen ja selkiyttää hänelle meneillään olevaa muutosta käsittelemällä eroon liittyviä asioita satujen, kertomusten ja leikin avulla. (Koskela 2008, 24.)

Vaikka vanhempien ero saattaa olla lapselle vakava kriisi ja hänen kehityksensä voi häiriintyä, kuitenkin jokaisen erolapsen tunne-elämä ei ole vaarassa häiriintyä. Jos eroavat vanhemmat pystyvät erottamaan keskinäiset kiistansa vanhempien olemisesta on lapsella paremmat mahdollisuudet omaksua uudet perherakennelmat sekä kehittää sopivia suhtautumismalleja. (Ayalon & Flasher 1997, 43.)

Lastenpsykiatri Sinkkonen (2005) kertoo artikkelissaan Lasten reaktiot vanhempien eroon, että tutkimusten mukaan on näyttöä siitä, että jotkut eron vaikutukset lapsiin tulevat esille vasta monien vuosien jälkeen, ehkä vasta silloin, kun seurustelu ja sitoutuminen on nuorille itselleen ajankohtaista. (Sinkkonen 2005, 133.)

5 VARHAISKASVATUS SOSIAALIPALVELUNA

Päivähoidon työntekijöiden työnkuva perheiden kanssa toimimisessa elää niin sanottua murrosvaihetta, sillä päivähoidolta odotetaan nykyisin entistä tiiviimpää yhteistyötä perheiden kanssa, vanhempien ottamista osalliseksi vaikuttamaan päiväkodin toimintaan sekä vanhemmuuden tukemista entistä enemmän. Tätä yhteistyötä nimitetään kasvatuskumppanuudeksi, ja sen tavoitteena on pyrkiä vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden tasavertaisuuteen. Ennen vallalla ollut ammattilaislähtöisyys on vaihtunut lapsi- ja perhelähtöisyydeksi. (Vilén ym. 2006, 208 ; Karjalainen & Ollanketo 2002, 35.) Karjalaisen ja Ollanketon (2002) mukaan päivähoiton perustehtävä kotien kasvatustyön tukijana on muuttunut vuosien saatossa myös siten, että yhä useampi perhe haluaisi päivähoidosta tukea perheen ongelma- ja kriisitilanteiden ratkaisemiseksi. Karjalainen ja Ollanketo toteavatkin päivähoiton henkilökunnan olevan toisinaan neuvottomia tämän edessä. Lisäksi päivähoiton henkilökunta voi olla hieman epätietoinen eri työtahojen rooleista perheiden tukemisessa. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 35, 36.)

Varhaiskasvatus on prosessi, joka sisältää lapsen kasvun ja oppimisen tukemisen sekä hoivan. Tätä kutsutaan Educare-malliksi. Educare-käsite tulee sanoista Education ja Care giving. Päivähoito on sosiaalipalvelua, jolla on vahva sosiaalipoliittinen tehtävä. Se mahdollistaa vanhempien työssä käymisen tai opiskelun tarjoamalla lapsille hoitopaikan ja huolehtimalla lapsen tarpeista. Samalla sen merkitys on kasvatuksellinen ja opetuksellinen, sillä se tarjoaa lapsen tarpeet huomioon ottavaa, ikätason mukaista monipuolista toimintaa ja tukee vanhempia kasvatustehtävässä. (Järvinen ym. 2009, 116, Vilén ym. 2006, 186, Ristimäki [viitattu 8.7.2011].)

Lapsen elämä on kokonaisuus, eikä siitä voi eriyttää oppimista erilliseksi osa-alueekseen, vaan lapsi täytyy kohdata kokonaisvaltaisesti, fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Päivähoidon ei siis tule olla pelkkää opettamista ja oppimista, vaan myös hoivaa. Tällöin lapsen ympäristön kokonaisuuden mukaan ottaminen päivähoitoon on tärkeää. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat myös lapselle merkitykselliset tapahtumat, kuten vanhempien mahdollinen ero. Lasten kehitykseen

liittyvät erityisen tuen tarpeet lisääntyvät, jolloin varhaiskasvatuspalveluilla on tulevaisuudessakin vahva sosiaalipoliittinen luonne. (Ristimäki [viitattu 8.7.2011].)

Sosiaalialan ammattilaisten korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian puheenjohtaja, Tero Ristimäki, ottaa blogissaan kantaa siihen, että nykyinen educare-malli täytyisi muuttaa edusocialcare-mallin suuntaan, jotta perheiden ja lasten erilaiset taustatekijät voitaisiin ottaa paremmin huomioon. Kyseinen uusi malli turvaisi lasten ja perheiden varhaisen tuen tarpeet sekä mahdollistaisi uusien varhaiskasvatuspalveluiden kehittämisen. (Ristimäki [viitattu 8.7.2011].)

Pedagogisen ja sosiaalisen tehtävän välillä oleva jännite ilmenee konkreettisesti kun keskustellaan päiväkodin tehtävästä tai toiminta-ajatuksista. Tämän jännitteen olemassaolo näkyy myös, kun tulkitaan päiväkodissa vaadittavien asiantuntijuuksien painotuksia. Kun painotetaan sosiaalipalvelu tehtävää päivähoidossa, voidaan päätyä hoiva-asiantuntijuuteen kun taas pedagogista näkökulmaa painotettaessa opettaja-kasvattajuuteen. Päivähoitolaissa kuitenkin sosiaalista ja kasvatuksellista tehtävää ei nähdä toisiaan poissulkevana vaan päivähoidon nähdään sisältävän sekä sosiaalisen että kasvatuksellisen toiminnan. (Karila & Nummenmaa 2001, 12.)

5.1 Päiväkoti varhaiskasvattajana

Vuonna 1973 voimaan tullut päivähoitolaki määrittelee puitteet päiväkotihitoon. Tällöin päivähoidon toiminta-alueiksi määriteltiin perushoito, leikki, työtehtävät ja askareet, opetus- ja toimintatuokiot sekä ympäristöön tutustuminen. Nyt 2000-luvulla eletään varhaiskasvatuksen laadullisen kehittämisen vaihetta. Tämän tavoitteena on varhaiskasvatuksen jatkuva säännöllinen, tavoitteellinen, suunnitelmallinen ja kokonaisvaltainen kehittäminen sekä arviointi. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 86.)

2 a §. Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuista kasvuympäristö. (L 19.1.1973/36)

Suomalaisen päivähoidon tehtävä jakautuu lasten kehityksen kokonaisvaltaiseen tukemiseen ja perheiden kotikasvatukseen tukemiseen (Karila 2006, 93). Kotikasvatukseen tukeminen ei kuitenkaan tarkoita perheiden kaikenlaisten kasvatustelmien automaattista hyväksymistä ja niiden tukemista, vaan päiväkotien varhaiskasvattajien ja vanhempien välistä tavoitteellista keskustelua kasvatuksesta ja kasvatuseriaatteista, arvoista ja kulttuurista lapsen edun mukaisesti (Koivunen 2009, 151). Perheiden kotikasvatukseen tukemista on viime vuosina kehitetty eteenpäin kohti kasvatuskumppanuutta. (Karila 2006, 93.)

5.2 Varhaiskasvatuspalvelut lapsiperheitä tukemassa

Kunnan vastuulla olevat palvelut tukevat lapsen kotikasvatusta, mutta eivät ole lapsen ensisijaisia kasvattajia. Erilaiset palvelut mahdollistavat Suomessa organisoitun varhaiskasvatukseen myös niille lapsille, jotka eivät ole päivähoitossa. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi avoimet varhaiskasvatuspalvelut, kuten avoin päiväkotiki ja seurakunnan kerhot. Kuntien lakisääteinen velvollisuus on huolehtia lasten päivähoiton järjestämisestä. Se on peruspalvelu, jonka rahoitus tapahtuu pääosin yhteiskunnan varoista ja kuuluu niin sanottuihin lähipalveluihin eli palvelut tuotetaan lähellä asiakasta. (Järvinen ym. 2009, 97, 98, 116.)

Seinäjoen kaupungin päivähoito vastaa lasten, lapsiperheiden ja muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin järjestämällä tavoitteellista ja turvallista perushoitoa, kasvatusta ja opetusta moniammatillisella yhteistyöllä (Meirän vasu 2007, 11). Lapsille ja perheille suunnatut palvelut muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jonka toteutumisessa oleellista on yhteistyö eri toimijatahojen kanssa (Järvinen ym. 2009, 97). Seinäjoella lapsille ja perheille suunnattuja palveluja tarjoavat lastenneuvolan palvelut, sosiaalipalvelut, perheneuvolapalvelut, sairaala ja terveyspalvelu, kehitysvammahuollon erityispalvelut, erilaiset terapiapalvelut, ja kiertävän erityislastentarhaopettajan palvelut (Meirän vasu 2007, 22). Kunnan peruspalveluihin lukeutuvat näistä esimerkiksi lastenneuvola ja päivähoito, erityispalveluihin puolestaan erilaiset terapiapalvelut.

5.3 Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatushenkilöstön tukena

Varhaiskasvatuksessa tärkeää on moniammatillinen yhteistyö sekä päiväkodin sisällä että päiväkodin ulkopuolisten tahojen kanssa. Päiväkodin sisällä moniammatillisuus rakentuu eri koulutuksen saaneista työntekijöistä kuten sosionomeista, lähihoitajista ja lastentarhaopettajista. Päiväkodin ulkopuolella päiväkodin henkilöstö tekee yhteistyötä esimerkiksi psykologin, kiertävän erityislastentarhaopettajan ja erilaisten terapeuttien kanssa. Saumatonta yhteistyötä päiväkotien ja muiden lasta ja perhettä palvelevien tahojen välillä pidetään tärkeänä. (STM 28.3.2002 ; Järvinen ym. 2009, 95, 96.) Niille perheille, jotka tarvitsevat useaa erilaista tukea, pyritään löytämään heitä parhaiten tukeva verkosto (Järvinen ym. 2009, 96).

Moniammatillinen yhteistyö edellyttää ammattilaisilta sitoutumista ja aikaa yhteistyöhön lapsen ja hänen perheensä kanssa sekä toiminnan suunnittelua. Nykyään yhteistyötä vanhempien kanssa kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Moniammatillisessa yhteistyössä lapsen näkökulman esille saaminen on haastavaa. Aikuiset eivät aina huomioi lapsia tarpeeksi eikä lapsilla ole rohkeutta ja taitoa tuoda esille omaa näkökulmaansa. Päiväkodin työntekijältä vaatii monipuolisia taitoja ja herkkyyttä havaita, miten kukin lapsi ajattelee ja oppii. Moniammatillinen työskentely mahdollistaa kuitenkin työntekijän verkosto- ja vuorovaikutusasiantuntijuuden kehittymisen. Työntekijän täytyy tietää oman asiantuntijuutensa vahvuudet ja osata tuntea osaamisensa rajat. (Järvinen ym. 2009, 93, 95.)

Jaettu asiantuntijuus sekä moniammatillisuus on haastava työmuoto. Kun ylitetään rajoja, jaetaan asiantuntijuutta ja toimitaan moniammatillisesti, on kyse yhteisten käsitteiden luomisesta eri ammattiryhmien välillä. Kun ylitetään amatillisia rajoja, siihen sisältyy erilaisuuksien kohtaamista, joutumista itselle vieraaseen ympäristöön, jossa siksi ollaan tietyllä tavalla epäpäteviä. Jotta tästä päästäisiin eroon, täytyy luoda uudet, yhteiset käsitteet. (Karila & Nummenmaa 2001, 23.)

Lapsiperheille suunnattujen sosiaali- ja terveystalvelujen tärkeimpänä tavoitteena on turvata jokaiselle lapselle mahdollisimman suotuista kehitys, terveys ja hyvinvointi. Tämä edellyttää lapsilähtöisyyttä hoito- ja kasvatushenkilökunnan toimin-

nassa. Tarpeen tullen lapsen etu on asetettava vanhempien edun edelle. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 15.)

6 KASVATUKSEN TUKENA KASVATUSKUMPPANUUS

Kasvatuksella tarkoitetaan tavoitteellista sekä tietoista toimintaa, jonka avulla ohjataan kasvua, yksilön ominaisuuksien muuttamista sekä persoonallisuuden muo-
toutumista. Yleisimmin tämä on vanhemman antamaa opetusta, huolehtimista ja
hoitamista. Kasvatuksen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät puolestaan voivat poike-
ta toisistaan. Oma perhe on lapsen tärkein kasvatusympäristö. Perheiden lisäksi
kasvatusvastuussa ovat myös yhteiskunnan eri instituutiot, esimerkiksi päivähoito
ja koulu. (Järvinen ym. 2009, 18, 29.) Ammattikasvattajan tunnusmerkkinä on kas-
vatustietoisuus, joka näkyy siinä, miten kasvattajan toiminta ja teot perustuvat ja
pohjautuvat tietoihin tekoihin (Järvinen ym. 2009, 19).

Lähtökohtana kasvatuksessa on lapsen tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Kasvat-
tajan on osattava havainnoida ja kuunnella lasta sekä tutustua lapsen elämään ja
perheeseen kokonaisuudessaan mahdollisuuksien mukaan. Tämä mahdollistuu
vain yhteistyössä vanhempien kanssa. Varsinkin päivähoiton alkaessa on var-
haiskasvatuksen työntekijöiden hyvä tietää lapsesta ja perheen elämäntilanteesta
mahdollisimman paljon. (Järvinen ym. 2009, 34.)

6.1 Kohti kasvatuskumppanuutta

*Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan van-
hempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä las-
ten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. (Var-
haiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)*

Kasvatuskumppanuus on parhaimmillaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen hen-
kilökunnan tasavertaista vuorovaikutusta tähdäten lapsen tarpeiden ja lapsen
edun toteutumiseen. Tavoitteena on saada lapsi toimijana ja elämän kokijana ko-
konaisvaltaisesti nähtyä, ymmärrettyä ja kannateltua. Kasvatuskumppanuudessa
kasvattajan ja vanhempien samantarvoiset, mutta sisällöltään erilaiset tiedot lap-
sesta ja taidot toimia lapsen kanssa yhdistyvät tavalla, jotka kannattelevat lapsen
hyvinvointia. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17.) Vanhemmilla on lastensa ensisijai-

nen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsensa tuntemus, kun taas henkilökunnalla koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31).

6.2 Kasvatuskumppanuuden edellytykset

Kasvatuskumppanuuteen kuuluu osapuolten molemminpuolinen kunnioitus ja halu toimia yhdessä. Perustan hyvälle kasvatuskumppanuudelle luovat varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välinen luottamus ja avoin vuorovaikutus. Kasvatuskumppanuusajattelu edellyttää vanhempien ja henkilökunnan yhteisymmärrystä kasvatuksesta ja sen tavoitteista, avointa tiedottamista ja yhteistä päätöksentekoa. Päävastuu kasvatuskumppanuuden muodostamisesta ja sen ylläpitämisestä on varhaiskasvatuksen ammattilaisilla. (Järvinen ym. 2009, 118.)

Kasvatuskumppanuus on yhteistyötä laajempi käsite, sillä se pitää sisällään myös ajatukset vanhempien osallisuuden vahvistamisesta, kasvatuskumppanuuteen liittyvän osaamisen kehittamisestä ja toimintayksiköiden kumppanuuskulttuurin rakentamisesta uudelta pohjalta. Perusidea kasvatuskumppanuudessa on etsiä vanhempia aktiivisia ja osallistavia yhteistyö- ja viestintätapoja. (Järvinen ym. 2009, 118.) Vanhemmille järjestetään esimerkiksi mahdollisuuksia kasvatusta koskeviin keskusteluihin paitsi oman lapsen osalta myös yhdessä muiden vanhempien ja koko henkilökunnan kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

7 PERHETYÖ PÄIVÄKODISSA

Ilman vanhempia lapsen paras ei yleensä voi toteutua, sillä lapsen hyvinvointi riippuu koko perheen hyvinvoinnista, erityisesti vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden laadusta (Vilén ym. 2006, 15). Karjalainen ja Ollanketo (2002, 15) toteavatkin, että mikäli lapsen hyvinvointi riippuu keskeisesti vanhempien edesottamuksista, lienee mielekästä pyrkiä ehkäisemään ja lieventämään siinä esiintyviä puutoksia juuri vanhempia tukemalla. Tämän vuoksi päiväkodin työntekijän tulee kiinnittää paljon huomiota molempien vanhempien vanhemmuuden jaksamisen ja osaamisen tukemiseen. Koska lapsen etu on tärkein, varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaava tekijä, sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan täytyy ottaa esille myös vaikeita tai epämiellyttävältä tuntuvia asioita. Vanhemmat ovat aina tärkeimmät ihmiset jokaiselle lapselle ja heidän tukemisensa päivähoitossa tukee myös lapsen kehitystä. Lapsi nauttii kun hänen vanhempansa ja häntä hoitavat muu aikuiset tulevat toimeen. Parhaimmillaan päivähoito tukee koko perheen voimavaroja. (Vilén ym. 2006, 16, 112, 113.)

Koska lapsen hyvinvointi riippuu oleellisesti koko perheen hyvinvoinnista, on perusteltua, että myös päiväkodissa, jossa lapset viettävät suuren osan päivästä, panostetaan koko perheen hyvinvointiin. Jarasto & Sinervo (1997, 185) peräänkuuluttavatkin eron jälkeisen vanhemmuuden tukemisen olevan tärkeää lapsen kannalta. Koska vanhemmat ovat lapselleen tärkeimmät henkilöt, täytyy tämä ottaa huomioon myös päiväkodin arjessa, kun tuetaan lapsia vanhempien erotessa. Keskinen ja Virjosen (2004) mukaan vanhempia tukiessa tulee kuitenkin muistaa, että tuen täytyy lähteä perheiden omista tarpeista, sillä vanhemmuus on hyvin yksilöllistä ja moniulotteista. Paitsi että vanhemman täytyy olla lapselleen rakkauden antaja, elämänopettaja, ihmissuhdeosaaja, huoltaja ja rajojen asettaja, vanhemmuuteen liitetään vielä yhteiskunnalliset ja perheen sisäiset asiat, mahdollisuudet, voimavarat, uhat sekä odotukset. (Keskinen & Virjonen 2004, 77 ; Järvinen ym. 2009, 16.)

Tuen tarpeen myöntäminen ja vastaanottaminen ei ole aina helppoa perheille, sillä kaikki vanhemmat eivät halua jakaa onnistumisiaan ja epäonnistumisiaan ammatti-

laisten kanssa vaan haluavat pitää asiansa perhepiirissä. Myös tähän on annettava mahdollisuus. Kuitenkin yhteiskunnassamme pyritään auttamaan ja tukemaan perheitä kunkin perheen tilanteen mukaan. Päiväkodissa vanhemmuutta voidaan tukea keskustelemalla vanhempien kanssa heidän arjestaan, siitä mikä arjessa sujuu ja mikä ei ja näin löytää perheen vahvuuksia. (Järvinen ym. 2009, 16.)

Mikäli päiväkodin työntekijä kuitenkin havaitsee, että perheen tilanteessa on jotain huolestuttavaa, on päiväkodin työntekijän velvollisuus ottaa asia esille. Päiväkodin työntekijöillä on myös lastensuojelulain määräämä ilmoitusvelvollisuus, mikäli heillä herää huoli lapsen hyvinvoinnista perheessään (L 13.4.2007/417). Päiväkodin työntekijät saattavat joskus pelätä ottaa puheeksi vanhempien kanssa omaa huoltaan lapsesta tai muita vaikeita asioita. Tämän tunteen saattaa aiheuttaa se, että työntekijä ei tiedä etukäteen miten vanhemmat asiaan suhtautuvat. Toinen syy saattaa olla se, että vanhempien ja kasvattajien välinen suhde saattaa muuttua toimimattomaksi ja vanhempia on jatkossa vaikeaa kohdata. Näistä huolimatta työntekijän on silti se tehtävä. Työntekijän on hyvä muistaa se, että ratkaisevaa puheeksi ottamisessa on se, miten asia esitetään. (Koivunen 2009, 157.)

Perhetyöllä tarkoitetaan joko perheen hyvinvoinnin ja toimivuuden arviointia tai sen tukemista. Päiväkodissa jo sinällään tehdään perhetyötä, jos heidän työnsä pohjana on kasvatuskumppanuus. Varhaiskasvatuksen piirissä voi kuitenkin työskennellä myös psykologeja tai perhetyöntekijöitä. Heidän tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen piirissä olevia perheitä. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen & Tapio 2010, 30, 40.) Suuntaus päivähoidossakin on se, että eri viranomaisten tulisi tehdä enemmän yhteistyötä vanhempien hyvinvoinnin turvaamiseksi, jotta myös lapsen tasapainoinen kehitys taattaisiin. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 1, 2). Tutkimuksemme haastatteluissa päiväkotien työntekijät ottivat myös puheeksi moniammatillisen yhteistyön eroperheiden tukemisen kohdalla.

Seinäjoella ei päiväkodeissa toimi erityisiä perhetyöntekijöitä, ja ne ovat muillakin paikkakunnilla vielä melko harvinaisia. Uskomme kuitenkin perhetyöntekijöiden lisääntyvän päiväkodeissa, koska erilaisissa projekteissa niitä on jo kokeiltu, muun muassa Päre- ja Kasvuturve-projektissa, joista kerromme työssämme. Painotusta perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi ollaan siirtämässä entistä enemmän varhai-

seen tukeen. Tutkimuksemme mukaan myös päiväkodeissa näitä perhetyöntekijöitä kaivattaisiin.

Hujalan ja Puroilan mukaan perheet, joilla on elämönhallinnassa vaikeuksia, ovat lisääntyneet. Kyseisissä perheissä vanhemmat eivät jaksakaan hallita omaa eikä lastensa elämää, eivätkä he esitä päivähoidolle toiveita tai vaatimuksia, vaan heille riittää se, että heidän lapsillaan on päivähoitopaikka. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 7.) Esimerkiksi eronneet vanhemmat voivat olla tunteiden myllerryksensä keskellä niin väsyneitä, etteivät jaksakaan tarpeeksi huolehtia itsestään tai lapsistaan. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että päivähoidon henkilökunta ei odota vain vanhempien aloitetta heidän vaikean elämäntilanteen tai heikon elämönhallinnan puheeksi ottamisessa ja että henkilökunnan on tärkeää osata tunnistaa näitä tilanteita. Kuitenkaan se, että vanhemmat eivät esitä vaatimuksia tai toiveita päivähoidon henkilökunnalle, ei tarkoita automaattisesti sitä, että heillä olisi huono elämönhallinta. Hujala ja Puroila toteavat, että vanhemmat, joiden elämönhallinta on heikkoa, tarvitsevat erityistä tukea ja nimenomaan henkilökunnan aloitteellisuutta. Vanhempien eroaminen on yksi sellainen tilanne, jolloin vanhemmat saattavat tarvita erityistä tukea vanhemmuuteensa, sillä heidän elämäntilanteensa ja jaksamisensa on saattanut muuttua hyvinkin olennaisesti (Karjalainen & Ollanketo 2002, 7). Kuitenkaan vanhempien eroaminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että he olisivat heikon elämönhallinnan perheitä.

7.1 Perhetyön perusteet

Päiväkodin työntekijän täytyy tuntea laajasti sosiaali- ja terveydenhuollon lapsiperheelle suunnattuja palveluja, voidakseen ohjata perheitä niiden käytössä. (Vilén ym. 2006, 13.) Perhetyö itsessään ei kuitenkaan ratkaise perheiden ongelmia, vaan siinä tarvitaan erityisesti perheen omaa havahtumista ja voimaantumista sekä moniammatillista yhteistyötä (Uusimäki 2005, 37). Perhetyössä perhe on oman elämänsä ja tilanteensa asiantuntija, perhetyöntekijä puolestaan työskentelyprosessin asiantuntija. Perhetyössä tärkeää on perheen kunnioittaminen, aitous, nöyryys sekä empatia. (Järvinen ym. 2009, 122.) Tämän vuoksi myös vanhempien riita- ja erotilanteissa on työntekijän oltava hienotunteinen, hänen täytyy osata olla empaattinen ilman, että asettuu kuitenkaan kummankaan vanhemman puolelle.

Tutkimuksemme mukaan päiväkodin työntekijät ovat erittäin tarkkoja puolueettomuudesta, sillä he korostivat sitä useaan otteeseen.

Päiväkodeissa voi toimia erillinen perhetyöntekijä. Useimmiten hänen asiakkaikseen lapset ja heidän perheensä ohjautuvat päivähoidon kautta. Perhe voi esimerkiksi varata ajan perhetyöntekijälle, jolloin he voivat rauhassa pysähtyä pohtimaan sekä keskustelemaan perhettä vaivaavasta asiasta. Tapaamiseen voi tulla vanhempi yksin, puolisonsa, lapsensa tai päivähoidon työntekijän kanssa. Asiakkaaksi voi ohjautua myös moniammatillisessa yhteistyökokouksessa jossa voi vanhempien lisäksi olla mukana lapsen päivähoitoryhmän henkilökuntaa, perheneuvolan psykologi, päivähoidon perhetyöntekijä ja terveydenhoitaja. Tällaisia moniammatillisia yhteistyökokouksia voidaan järjestää, kun lapsella arvellaan olevan esimerkiksi erityisen tuen tarvetta. Perheiden on mahdollista olla yhteydessä perhetyöntekijään kaikissa lapsen hyvinvointia koskevissa asioissa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 42, 43.)

Marika Tirolan (2004) mukaan päivähoidon yksiköissä on paljon eroa siinä, miten perhelähtöistä päivähoito on. Hänen kokemuksensa mukaan monissa paikoissa yhteistyö on puutteellista sekä määrällisesti vähäistä ja ne ovat yleensä lähtöisin päiväkotihenkilöstön tarpeista. Tällöin ne tukevat nimenomaan päiväkodissa tehtävää kasvatustyötä, jolloin vanhempien tukeminen heidän kasvatustyössään jää toissijaiseksi. Vanhemmuuden tukemisen kasvatustyössä tulisi olla kuitenkin päivähoitokasvatuksen punainen lanka. Tirolan mukaan monissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että päiväkodeissa tehdään kasvatustyötä hyvin erillään lapsen mikrosysteemeistä eli lapsen välittömistä kasvuympäristöistä. Hän mainitsee esimerkiksi Hujala-Huttusen ja Nivalan (1996) kritisoineen tätä heidän teoksessaan Yhteistyö päivähoidossa. Päivähoidon henkilöstön tulisi panostaa toimivien yhteistyötapojen kehittämiseen tukeakseen mahdollisimman hyvin kunkin lapsen yksilöllistä kasvua niin hoitopaikassa, kotona kuin koko ympäröivässä yhteiskunnassa. Lapsuus on ihmisen ensimmäinen mahdollisuus ja sen aikana luodaan pohja koko yksilön myöhemmälle elämälle. (Tirola 2004, 119,120.)

7.2 Vanhemmuuden ja perheen tukemista edistämässä

Päivähoidon perhetyö on koko ajan kehittyvä ja muotoutuva työskentelymalli, jossa yhdistyy yksilöllisen perhetyön ja päivähoidon keskeiset elementit. Päivähoidon henkilökunta voi tehdä perhetyötä perustyönsä ohessa ja sen rajoissa tai päivähoitokodilla voi olla oma perhetyöntekijä. Työn lähtökohdaksi määritellään lapsi ja lapsen hyvinvoinnista aiheutuva huoli kotona tai päivähoitopaikassa. Lapsi saattaa olla esimerkiksi aggressiivinen toisia lapsia kohtaan tai vaikka puhumaton päiväkodissa tai vanhemmat voivat olla huolissaan lapsen riippuvuussuhteesta toiseen vanhempaan. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 40.)

Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman kansallisen perhehankkeen tavoitteet ovat vanhemmuuden tukeminen uuden toimivan palvelurakenteen avulla. Hankkeen tavoitteita ovat myös lapsiperheille tarkoitettujen peruspalveluiden toimintakulttuurin uudistaminen, yhteiskunnan lapsi- ja perhemyönteisyyden vahvistaminen sekä hyvin toimivan yhteisörakenteen luomisessa avustaminen. Tarkoituksena on mahdollistaa olemassa olevien resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen ja käyttö, jolloin lisäresurssien tarve vähenee ja syntyy kustannussäästöjä. (PERHE-hanke 2005, 11-17.)

Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman ja vuosina 2001- 2003 toteutetun Kasvuturve-projektin työntekijät kokivat vanhemmuuden tukemisen vanhempien ja perheiden auttamiseksi, ohjaamiseksi, keskusteluksi ja kuuntelemiseksi sekä kannustamiseksi, opastamiseksi sekä tukevaksi kanssakulkemiseksi (Ovaska 2004, 59, 60). Projektissa tavoitteena oli juurruttaa perhe ympäristöönsä sekä vahvistaa vanhempien ja lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja vanhempien kykyä toimia vanhempana (Junttila 2004, 16).

Kasvuturve-projektissa tehdyn selvityksen mukaan vanhemmat pitivät päiväkotia erittäin hyvänä paikkana tarjota perhetyötä. He totesivat päiväkodin tavoittavan paljon perheitä ja sen olevan luonnollinen paikka tukea perheitä kokonaisuudessa. Vanhemmat olivat kuitenkin todenneet, etteivät päiväkodin työntekijöiden voimavarat nykyisellään millään riitä toteuttamaan perhetyötä, ainakaan isommassa mittakaavassa. Vanhemmat sanoivat päiväkodin olevan hyvä paikka perhetyölle, koska lapsen kautta henkilöstö pääsee laajemmin sisälle perheen elämään ja heidän

mielestään päiväkodin henkilökunta on avainasemassa, avainpaikalla näkemässä ja reagoimassa perheen tilanteeseen vaikuttaviin muutoksiin ja paineisiin. He kokevat päiväkodin henkilökunnan osallistuvan heidän arkielämäänsä ja siksi päiväkotia on heidän mielestään luonteva paikka perhetyölle. Perheet olivat kertoneet haastattelussa, että päiväkodin merkitys perheelle on yleisestikin suuri ja siellä olevat ihmiset ovat perheelle tärkeitä. (Koivula 2004, 95.)

Haastatteluissa oli syntynyt esimerkiksi idea päiväkodin yhteydessä olevasta perhetyöntekijästä, joka ei välttämättä olisi kiinteä osa päiväkotia. Sellainen tavoittaisi perheet hyvin. Toiminta voisi olla yhteistyötä päiväkodin kanssa, mutta useammalla päiväkodilla voisi olla yhteinenkin perhetyöntekijä. Perheet pitävät päiväkodin perhetyötä helppona paikkana ottaa yhteyttä ja matalan kynnyksen palveluna, sillä siellä voisi ottaa työntekijää käsivarresta, ilmaista huolensa ja pyytää apua. Vanhemmat olivat kertoneet, että heille on tärkeää se, että perhetyöntekijät tuntevat perheen ja lapset jo valmiiksi, jotta heidän ei tarvitse käyttää paljon aikaa taustatietojen kertomiseen. Vanhemmat kertovat odottavansa, että päiväkotia auttaa heitä jatkossakin ja tarvittaessa ohjaa heitä muualle tuen pariin, sillä perheet eivät aina jaksaa tai osaa hakea tukea. Vanhemmat toivoivat perhetyöntekijältä perheelle yhteistä tekemistä muiden perheiden kanssa sekä yksilöllisempää tukea. Perheet kaipaavat päiväkodin henkilökunnalta palautetta vanhemmuudesta sekä yleensäkin molemminpuolista avointa keskustelua. (Koivula 2004, 95, 96.) Myös vanhempien ero-prosessin aikana perhetyöntekijän ja perheiden tuttuus olisi hyvä, ettei perheiden tarvitsisi mahdollisesti monimutkaisissa ja voimia kuluttavissa prosesseissaan lähteä kertomaan työntekijälle kaikkea alusta saakka vaan perhetyöntekijä saattaisi tuntea perhettä ja heidän tilannettaan jonkin verran jo ennestään.

7.3 Perhetyö osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua

Ketju-lehden (3/2011) pääkirjoituksessa, Millaista tulevaisuutta rakennamme lapsille, Veli-Pekka Sinervuo (2011), toteaa lapsiperheiden jaksamisen olleen jo pitkään Suomessa koetuksella. Hän sanoo perheiden mahdollisuuksien saada tukea haastaviin tilanteisiinsa olevan liian pienet ja liian usein panostukset alkavat vasta siinä vaiheessa, kun keskustelu lastensuojelutoimenpiteistä alkaa.

Yhä useammin lapsen erityisen tuen tarve liittyy tilanteisiin tai olosuhteisiin. Tällaisia tilanteita tai olosuhteita ovat perheen voimavarojen heikentyessä esiin tulevat tuen tarpeet. Erityisen tuen rinnalle keskusteluihin on tullut varhainen tuki, joka viittaa sekä lapsen varhaisvuosina tapahtuvaan tukemiseen että mahdollisimman varhain käynnistyviin tukitoimiin. Ennaltaehkäisevä lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamiseen liittyvä näkökulma kytkeytyy varhaiseen tukeen. Tämä edellyttää lapsen yksilöllistä tukemista päivittäisen toiminnan osana ja samalla työyhteisön tietoista työn arviointia ja kehittämistä varhaisen tuen suuntaan. (Heinämäki 2005, 8, 9.)

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 2008. Sen tavoitteena on turvata lapsen ja perheen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut, parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä sekä tehdä mahdolliseksi entistä varhaisempi ongelmiin puuttuminen ja tehokas tuki avopalveluissa. Tarkoituksena on myös parantaa lapsen ja vanhempien oikeusturvaa erityisesti lastensuojelun liittyvässä päätöksenteossa. Yksi tärkeimmistä toimintaperiaatteista uudessa lastensuojelulaissa on lapsen hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäisy. Sillä tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista lastensuojelun toimintamuotoa. (Järvinen ym. 2009, 91.)

Ehkäisevään työhön kuuluu mahdollisimman varhainen asioihin puuttuminen, vanhempien ja huoltajien tukeminen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa sekä lapsen edun huomioiminen kaikessa toiminnassa (Järvinen ym. 2009, 91). Sanne Hautajärvi (2001) määrittelee ennaltaehkäisevän työn sosiaaliseksi ja henkiseksi konsultatioavuksi, jonka avulla pyritään ehkäisemään perheiden huolien ja vaikeuksien kehittymistä ongelmallisiksi (Karjalainen & Ollanketo 2002, 33). Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan kunnan palveluissa, kuten äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä muussa terveydenhuollossa, kuin myös opetuksessa ja nuorisotoimessa (Ehkäisevä lastensuojelu 11.8.2009). Päiväkoti on yksi palvelumuoto, jossa ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan. Panostamalla ehkäisevään työhön edistetään paremmin lasten hyvinvointia sekä ehkäistään ongelmien muodostumista, vaikeutumista ja kasautumista. (Järvinen ym. 2009, 91.) Kun erotilanteessa olevia perheitä tuetaan jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa esimerkiksi keskustelemalla perheen tilanteesta vanhempien ja lasten kanssa sekä ohjaamalla heitä tarpeen vaatiessa heille tarkoituksenmukaisiin palveluihin, toteutetaan näin ennaltaehkäisevää

lastensuojelua ehkäisemällä perheiden huolien ja vaikeuksien kehittymistä ongelmallisiksi.

Päivähoidolla on kahdensuuntainen ennaltaehkäisevä tehtävä: lapsen myönteisen kehityksen ja kasvun tukeminen sekä perheen tukeminen kokonaisuudessaan kasvatustehtävässään (Karjalainen & Ollanketo 2002, 57). Tärkeää ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa on kirjata lapsen ja hänen perheensä kanssa tehtyä työtä asiakirjoihin. Tärkeää on myös kirjata ylös työntekijöille nousseet huolen aiheet sekä ne toimenpiteet, joilla huoleen perheen tai lapsen tilanteesta, on tartuttu. Tästä on tulevaisuudessa hyötyä, jos myöhemmin tarvitaan lisätukea tai perheen tilanteen arviointia. (Ehkäisevä lastensuojelu 11.8.2009.)

7.3.1 Lastensuojelun sulauttaminen erityispalvelusta peruspalveluksi

Lastensuojelu pyrkii turvaamaan lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Mitä on lastensuojelu? 22.4.2009). Tällä hetkellä sanalla lastensuojelu on hyvin negatiivinen kaiku. Se ymmärretään helposti lokeroivaksi ja tuomitsevaksi interventioksi. Jokaisella perheellä on omat huolenaiheensa, mutta niistä puhuminen on vaikeaa jos perhe pelkää että huolenaiheista kertoessaan heidät lokeroidaan, tuomitaan tai ymmärretään väärin. Esimerkiksi jos perheen äiti kokee olevansa väsynyt ja hermostuu ajoittain lapsilleen, mutta pelkää että hän joutuu tämän kerrottuaan tilanteeseen jossa lastensuojelun työntekijät ovat ovella syyttelemässä, jättää perheen äiti todennäköisesti asian kertomatta. Vanhemman luottamus päiväkodin työntekijään syntyy vähitellen ja kokemuksen kautta. Yleensä vanhemmat ikään kuin testaavatkin työntekijän reaktioita kertomalla ensin pienempiä huoliaan. (Vilén ym. 2010, 41.)

Kun intensiivisen perhetyön tyyppinen erityispalvelu sulautetaan osaksi peruspalvelua eli päivähoitoa täytyy erityisesti paneutua imagolliseen puoleen. Jos korostetaan liikaa perhetyötä päiväkodissa, se saattaa johtaa siihen, että päiväkotia ajatellaan tarkoitetuksi niille perheille, jotka kokevat elämänsä erityisen ongelmalliseksi. Tällöin käsitys saattaa saada jotkin perheet pelkäämään leimautumista ja hakemaan päivähoitoa niin sanotusti tavallisemmasta päiväkodista jossa ei tehdä var-

sinaisesti perhetyötä. Tästä syystä perhetyön ennaltaehkäisevän otteen ylläpitäminen on tärkeää. Oleellinen osa päivähoidon perhetyötä onkin kaikille perheille suunnattu toiminta. Tärkeää on pitää asiakkaaksi hakeutumisen kynnyks matalana. (Lyyra & Salmela 2004, 26.)

7.3.2 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu käytäntöön

Sanne Hautajärvi (2001) on esittänyt että ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta on keskusteltu paljon, mutta ennaltaehkäisevän lastensuojelun toteutus on jäänyt vähäiseksi muun muassa resurssipulan vuoksi. Lastensuojelulaki ja laki lasten päivähoitosta kuitenkin velvoittavat päivähoitoa osallistumaan ennaltaehkäisevään työhön. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 1.) Havaitsemalla jo varhain lasten huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvät ongelmat ja tarjoamalla perheille jo peruspalveluissa, esimerkiksi päiväkodissa, varhaista tukea niissä selviytymiseksi, voidaan vähentää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. Lastensuojelulaissa edellytetään niin laaja-alaista kuin suunnitelmallista lasten ja heidän perheidensä ongelmia ehkäisevää toimintaa lastensuojelun ohella sosiaalitoimen muilla toimintasektoreilla, joihin myös päivähoito kuuluu. (Ehkäisevä lastensuojelu 11.8.2009.)

Nuorten Ystävät ry toteutti vuosina 1999 - 2002 Lapsi Lapissa -projektin Päreosion, jonka tavoitteena oli kehittää ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toimintatapoja päivähoitossa ja nähdä päivähoito lastensuojelutyön resurssina ja näin ehkäistä varsinainen lastensuojeluasiakkuus. Tähän pyrittiin työskentelemällä sekä päiväkodin henkilökunnan että päiväkodissa asiakkaina olevien perheiden kanssa. Projektissa pyrittiin kehittämään päiväkodin henkilökunnan valmiuksia havaita lasten ja perheiden vaikeuksia mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja erityisesti ottamaan huolet puheeksi mutta myös kehittämään toimintamalleja, joiden avulla perheet itse kykenisivät löytämään ongelmiinsa tarkoituksenmukaisen tuen ja avun kanavan. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 1, 4, 5.)

Päre-projektin myötä tuli ilmi, että vanhemmat kaipasivat päiväkodin tarjoamaa ulkopuolista keskustelutukea ja osa koki tärkeäksi sen, että tietää mihin ottaa yhteyttä tarvitessaan tukea. Projektissa mukana olleisiin päiväkoteihin järjestettiin

päivystyskertoja, joissa projektityöntekijöiden tehtävänä oli tukea vanhemman jakamista ja ohjata perhe löytämään tarkoituksenmukaista apua tarjolla olevasta palveluverkostosta. Lisäksi päiväkodin henkilökunta sai näin konsultointiapua heitä kohdanneisiin ongelmiin. Projektityöntekijät myös totesivat, että mikäli päivystykerrat olisivat jatkuvia, päiväkodin henkilökunta saisi motivoitua perheitä hakemaan apua jo silloin, kun huoli oli vielä pieni. He totesivat myös, että päiväkotisi myös neutraali ympäristö tuen hakemiseen ja huolista keskustelemiseen, jolloin kynnys hakea apua madaltuu. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 12, 13.)

Päre-projektissa perheistä, jotka sopivat keskusteluajasta projektityöntekijöiden kanssa, puolet olivat yksinhuoltajia tai erokriisissä olevia. Perheenjäsenet eivät kuitenkaan menneet kaikki keskustelemaan vaan vain apua hakeva osapuoli. He halusivat keskustella siitä, mitä vaihtoehtoja eroavilla on, miten järjestää ja sopia huollosta, asumisesta ja miten muuttaa näitä järjestelyjä. Eron läpikäyneet halusivat myös keskustella siitä, miten ero on vaikuttanut lapsen tunne-elämään. Heistä useat toivat esiin myös oman väsymyksensä siihen, että jotkin asiat olivat jääneet ratkaisematta, esimerkiksi vanhempien välienselvittelyt ja lasta koskevat päätökset. (Karjalainen & Ollanketo 2002, 18.)

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen tuloksia. Pyrimme nostamaan haastatteleluaineistostamme keskeisimmät asiat esiin. Esittelemme niitä seikkoja, joissa haastateltavat olivat hyvin samaa mieltä, mutta haluamme tuoda esiin myös vastausten välisiä eroavaisuuksia, sillä osassa vastauksista tuli esiin hyvinkin erilaisia mielipiteitä. Olemme pyrkineet saamaan suoriin lainauksiin otteita, jotka kuvaavat mahdollisimman hyvin eniten esiin nousseita mielipiteitä haastatteluissa. Otteet olemme numeroineet (H1-H6) sen mukaan, missä haastattelussa mielipide on esitetty. Vaikka emme ole käyttäneet tasapuolisesti näytteitä haastatteluista, olemme ottaneet kuitenkin haastattelut huomioon ja kaikilla haastatteluilla on ollut tärkeä osansa työssämme. Haastatteluidemme teemoina olivat vanhempien avo- tai avioerojen näkyminen päiväkodissa, päiväkotien henkilökunnan toiminta eroperheiden kohdalla sekä yhteistyö ja kehittäminen eroperheiden tukemisessa. Ensimmäiseen teemaan sisältyi lasten reagoiminen vanhempien avo- tai avioeroon, eroprosessi vanhempien käytöksessä ja puheissa sekä perheiden avun ja tuen tarve erotilanteissa. Olemme jättäneet aineiston esittelystä pois epäolennaisen sekä eettisistä syistä haastateltavien henkilöllisyyden paljastavat tiedot pois. Tutkimustulostemme esittelystä ei ole myöskään tunnistettavissa muita yksittäisiä henkilöitä. Olemme käyttäneet haastattelun näytteissä katkoviivoja (---) ilmaisemaan sitä, että näytteestä on siltä kohdin jätetty pois asiayhteyden kannalta epäolennainen tai tietoja, joista voi mahdollisesti tunnistaa haastateltavan henkilön.

8.1 Vanhempien avo- ja avioerot osana päiväkodin arkea

Kaikki haastattelemamme työntekijät olivat toimineet eroperheiden kanssa ja suurella osalla oli kokemusta tilanteesta, jossa vanhemmat parhaillaan työstivät eroa. Ainoastaan sellaisilla, jotka olivat toimineet päiväkodissa alle vuoden, oli kokemusta vain eroista, jotka olivat tapahtuneet aikaisemmin. Lähes jokaisessa haastattelussa nousi esiin erojen arkipäiväistyminen. Kun 1990-luvulla avo- tai avioerot olivat vielä suuri puheenaihe, nykyään asia vain todetaan. Vanhempien erot ovat siis päiväkotien henkilökunnalle arkipäivää ja osa hieman harmittelikin sitä. Yhdessä

haastattelussa todettiin eron koskettavan valtavaa määrää lapsia ja aikuisia, ettei se ole heidän mielestään mikään pieni asia, koska sen katsottiin olevan valtava tragedia pienen lapsen kannalta.

Kyllä, on. Aika paljonki kokemusta et kyllä se aikalailla nykypäivää on. (H1)

No mulla ei oo ehkä akuuttia, tilannetta että se ero ois just meneillään. Mutta siis on lapsia joiden vanhemmat on eronneet. (H5)

Onhan sitä kaikilla varmaan. (H2)

Itse asiassa tiäksä vuosien saatossa kun näistä on tullu niin yleistä niin mä en tiä onko sitä tullu niinku kyyniseksi että vaan todetaan et niin seki perhe eros. Sitä ei niinku kauhistella mitä se oli sillon kakskyt vuotta sitte. Et se on muuttunu se suhtautuminen. (H2)

8.1.1 Lasten reagoiminen vanhempien avo- tai avioeroon

Kävimme teoriaosassamme läpi eroa muun muassa kriisinäkökulmasta. Koskelan (2008, 14) mukaan kriisit ilmenevät yksilöllisesti, mikä ilmenee myös tutkimustuloksistamme. Yksilön tapaan reagoida kriiseihin vaikuttavat paitsi myös hänen persoonallisuutensa, taustansa, kokemuksensa ja selviytymistaitonsa (Koskela 2008, 14). Sillä, millaiseksi vanhempien suhde rakentuu eron jälkeen, on lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaisin merkitys (Koskela 2008, 6).

Kaikissa haastatteluissa todettiin, että vanhempien avo- ja avioerot näkyvät lasten käyttäytymisestä. Lasten käyttäytymisen muutos voi olla niin selkeä, että se huomataan jo siinä vaiheessa, kun perheen elämäntilanteen muutoksesta ei vielä tiedetä.

Jokaisessa on näkyne. (H5)

--- et siitä niinku aistii et on jotain niinku aistii et on jotain niinku erikoista tapahtunu. (H6)

Sen näkee useesti jo ennen edes ku me tiedetään. (H6)

Ei ole yhtä ainoaa tapaa, jolla lapset reagoivat vanhempiensa eroon. Haastatteluiden perusteella voisimme yleistää, että lapset reagoivat vanhempiensa eroon lähes poikkeuksetta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki oirehtisivat samalla

tavoin, esimerkiksi niin sanotulla epätoivotulla käytöksellä, vaan osa päinvastoin muuttuu hyvinkin reippaaksi, kiltiksi ja hyvätapaiseksi. Eräässä päiväkodissa nostettiin esiin, että jonkin perheen kohdalla lapsista ei huomannut mitään poikkeavaa vanhempien erosta huolimatta. Toisessa päiväkodissa kuitenkin haastateltava totesi, että toiset lapset voivat oireilla vasta sitten, kun oireilua ei enää välttämättä yhdistä vanhempien eroon ja toisaalta sekin, ettei lapsi näytä reagoivan millään tavalla, voi olla oire sinänsä. Reagointitapoja on lähes yhtä monta kuin vanhempiensa eron kohdanneita lapsiakin. Päiväkodin työntekijät totesivat lasten reagoinnin riippuvan monesta seikasta, sillä haastateltavat totesivat reagointitavan olevan monen tekijän summa, kuten lapsen luonteen ja sen, miten vanhemmat hoitavat eronsa. Vaikka reagointitapoja on useita, nousi suuressa osassa haastatteluista esiin itkuisuus, levottomuus sekä surumielisyyttä ja vetäytyminen. Lapsissa on eroja siinäkin mielessä, että siinä missä toiset lapset puhuvat vanhempiensa erosta avoimesti, toiset lapset sulkeutuvat, jopa masentuvat ja muuttuvat ilmeettömiksi. Muutamassa haastattelussa nousi esiin lapsen haluttomuus tai jännittäminen toisen vanhemman luo menossa. Sen kerrottiin ilmenevän suorana vetoamisena, ettei tarvitsisi mennä toisen vanhemman luo tai fyysisinä reaktioina, esimerkiksi kiukunpuuskina, itkuna tai änkyttämisenä.

Ja mitä se sitte on – surua, itkua, kiukkuja, sylinkaipuuta, läheisyydenkaipuuta. (H5)

No eri tavoin eri lapsilla että tota, se riippuu tietysti niin lapsen luonteesta ja sitte siitä että minkälainen se ero siellä kotona on että onko se hyvin riitastaa ja repivää ja, vai onko se, onko se tota niin sitte vähä seesteisempää. Toiset puhuu siitä, toiset sulkeutuu ihan täysin ja toiset on itkusia ja toiset puhuu avoimestiki. (H2)

No siellä saattaa olla jotaki itkuisuutta, levottomuutta. Öö, sitte voi olla kyllä toisinki päin et ollaan tosi reippaita, ja, ja tota et se vasta sitte ku se itte syy selviää et siellä onki vanhemmat eroamassa, nii se lapsi vasta sitte myöhemmin rupee reagoimaan. (H1)

Toiset voi oireilla vasta sitte siinä vaiheessa ku vanhemmat ei osaa enää yhdistää sitä siihen eroon vaan vanhemmat ovat tavallaan käyneet sen oman prosessinsa läpi ja jatkaa jo elämää täysillä ja sitte vasta lapsi rupeaa reagoimaan. (H2)

Lasten oireilun kesto on hyvin vaihtelevaa perheen ja lapsen yksilöllisyyden vuoksi sekä sen, miten vanhemmat hoitavat eronsa. Haastateltavat totesivat, että osalla

lapsista se näkyy vuoden kaksi, toisilla vielä viiden vuoden päästäkin, jolloin oireilu voi kestää koko päivähoitoajan.

Ja vaikka erosta ois pitempiki aika niin edelleen näkyy joissaki tapauksissa. (H5)

Ehkä se on sitte vähä perhe- tai lapsikohtasta et kuinka kauan se näkyy. Eikö näin? (H5)

Ero tulee usein esiin lapsen oirehtimisen lisäksi puheena, joko leikkien muodossa tai suorana kertomisena. Eron tuominen esiin sanallisessa muodossa on kuitenkin ikäkohtaista, sillä pienet eivät osaa tuottaa puhetta eivätkä hahmottaa muuta kuin kodissa olevan ilmapiirin. Vanhemmilla lapsilla vanhempien eron tuominen esiin sanallisesti oli yleisempää. Silloin, kun ryhmässä on useampi vanhempiensa eron kokenut lapsi, ero oli puheissa hyvinkin paljon. Yleisimmin lapset ottivat vanhempiensa eron esiin rauhallisissa tilanteissa. Lapset tuovat vanhempiensa eron esiin leikeissä usein riitojen muodossa. Muutenkin leikeissä toistuu usein eroteema.

Ja sit noi isommat eskarit niin kyllä ne sit puhuu jo asiasta oikeilla nimillä. Kerrotaan että jompikumpi on muuttanu tai riidellään ja sen takia isä on lähteny tai – tai muuta. --- (H5)

--- Leikeissä puhutaan ja se niinku sieltä tulee esille että leikkiä että sieltä nousee sitte semmosia, kuulee kommentteja mihin liittyy se ero. (H5)

Kyllä ne saattaa leikissä. Kyl aika paljon lapsilla piirtoa niin sieltä saattaa tulla sivulauseessa tai leikissä riidat esimerkiksi. Muistan että lapset on leikkiny niin siinä saattanu sit joku riitatilanne tulla ihan niinku että ottanu korvaan. --- (H6)

Se pitää olla varmaan rauhallinen tilanne, joku semmonen kahden keskinen. Tai sitte sitä on justiin puhetta, joku koti, joku kirjassa tai jossaki tuokiolla. (H1)

8.1.2 Eroprosessi vanhempien käytöksessä ja puheissa

Kuten vanhempiensa eron kokeville lapsille, myös eroaville vanhemmille avo- tai avioero on kriisi, joka koetaan omalla yksilöllisellä tavalla (Koskela 2008, 14). Kuten teoriaosuudessamme todettiin, erokriisi voi merkitä toisille suurta vapautumista ja uutta mahdollisuutta, mutta toisessa ääripäässä taas voimakasta jumiutumista vihan ja katkeruuden tunteisiin (Koskela 2008, 16). Rönkkö & Rytönen (2010,

219) toteavat, että henkisen ja psyykkisen eron tekeminen tai työstäminen voi kestää useitakin vuosia, vieden kuitenkin jokaiselta oman yksilöllisen aikansa.

Lähes kaikki haastateltavista totesivat eron näkyvän myös vanhemmista. Vanhemmista oli huomattavissa samanlaisia seikkoja kuin lapsista päiväkodin suuntaan eli reagoitavat eri vanhemmilla voivat olla toisiinsa verrattuna täysin päinvastaiset. Kun toiset hyvin yhteistyötä tekevät vanhemmat muuttuvat olemukseltaan kireiksi, voi toisen perheen vanhemmat muuttua ylitse ystävälliseksi ja tuoda toistuvasti esiin onnellisuuttaan. Eroprosessit voivat näkyä vanhemmista myös itkuisuutena, masennuksena tai jaksamattomuutena. Esimerkiksi lapsilla aamupalat ovat jääneet saamatta ja tullaan päiväkotiin ja lähdetään päiväkodista vähän miten sattuu. Muutamassa päiväkodissa todettiin vanhempien eron saattavan näkyä myös niin sanottua toheltamisena, ollaan meno päällä eikä jakseta niin hyvin keskittyä lapseen. Ero näkyy myös vanhempien keskinäisestä yhteistyökyyvystä. Yhteistyön toimivuus tulee esiin esimerkiksi päiväkodin järjestämien lasta koskevien tapaamisten, esimerkiksi Vasu-keskusteluiden, yhteydessä sekä siinä, miten he järjestävät lastensa asumiset ja tapaamiset sekä lapsen haku- ja vientitilanteet. Joissakin päiväkodeissa kerrottiin, että lasta ei esimerkiksi luovutettu entisen puolison nykyiselle kumppanille, vaikka se olisi lyhentänyt lapsen päivähoitoaika olennaisesti. Tämä johtui siitä, että toinen vanhemmista oli kieltänyt luovuttamasta lasta entisen kumppanin uudelle puolisolle. Lasta koskevien tapaamisten järjestelyssä päiväkotitoiminta joutuu usein järjestämään eri ajat vanhemmille. Usein päiväkotitoiminta toimii vanhemmilla, jotka eivät ole sovussa, lasten vaihtopaikkana.

Kyllähän ne murheet yleensä näkyy. Aika kova luu pitää olla jos sen pystyy ihan täysin peittämään että on tosi vaikeeta olla. (H2)

Se on vähän se et minkälainen se ero sit on et jos se kovin riitaisa on niin se näkyy sit päivittäin että se lapsen haku- ja tuontitilanteet, kuka hakee ja kuka vie ja tuo. Tavarat on missä sattuu ja.. et kyllähän sen aika takkuseksiki saa. (H5)

Mutta hyvin harvassa on niinku, se kokemus mikä mulla on vuosien varrella niin hyvin harvassa on ne perheet tai ne eronneet pariskunnat jotka pystyy niinku, tehdä täysin niinku, et meille näyttää et ne pystyy niinku tosi hyvin niistä asioista sopimaan ja heillä niinku pelittää se homma sillä lailla menemään et sujuvasti ja sulavasti. --- (H2)

Ja sitte päiväkotitoiminta on niinku vaihtopaikka saattaa olla. Vanhemmat ei välttämättä näe. (H6)

Hankala ero saattaa näkyä esimerkiksi toisen vanhemman panetteluna ja oman vanhemmuuden vahvistamisena sekä tarkkuutena lasten vaatetuksesta. Useat haastateltavat kertoivat, että lapsen vaihtopäivinä lasten naulakot saattavat olla pullollaan tavaraa, sillä osalla lapsista on eri vaatteet vanhempiensa luona. Vanhemmat saattavat joko suoraan tai epäsuoraan moittia lapsen toista vanhempaa, joka ei ole paikalla. Osa vanhemmista tekee tätä myös lapsen ollessa paikalla. Vanhempi saattaa esimerkiksi nostaa esiin tai etsimällä etsiä puutteita toisesta vanhemmasta. Vanhempi saattaa myös hakea vahvistusta omalle vanhemmuudelleen esimerkiksi esittämällä, miten hän itse tekee jonkin asian, miten entinen puoliso toimii tällaisissa tilanteissa, tämän jälkeen kysyen päiväkodin työntekijältä, kumpi heistä tekee oikein. Useammassa ryhmähaastattelussa nousi myös esiin se, että päiväkodin työntekijöitä on pyydetty oikeuteen todistamaan jommankumman vanhemman puolesta, esimerkiksi huoltajuuskiistoissa tai lastensuojelutapa-uksissa. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että vanhempien riidat voivat jatkua vuosia.

Sellaista pientä naljailua tai sitä sellasta et puhutahan vähän tosta lonkalta toisesta epäasiallisesti ja sillä lailla, että varsinki jos siinä on lapsi lähellä niin aattelee et voi voi..olis voinut jättää sanomatta. (H6)

No sillä lailla on ainaki näkyny että saattaa olla vaikka kahdet vaatteet, että sitte ollaa tosissaan niinku kiukus niistä vaatteista kun joki vaate meneeki väärään pussiin, että ollaan niinku tosi tarkkoja et mitkä on nyt mun, mulla mukana, ”mä oon ostanu tälle lapselle nämä vaatteet” tai ”nämä tavarat ja ne on mun” ja sitte taas mitkä sen yhden ja saman lapsen eduksi niin sitten on niinku kahret luistimet ja kahret kampeet siellä mukana--- (H1)

Ja sitte sellaanen --- että äiti tuo ja on sitte vähän, että eikö se isäs nyt oo osannu laittaa sitä ja tuota sun päälles. Sen lapsen aikana moititu sitä toista --- sellaaasia tilanteita on ollu, että mitä se isäs nyt sulle tuallaasen lakin on laittanu. (H3)

Yleensä ottaen vanhemmat kertovat erostaan päiväkodin työntekijöille eron melko aikaisessa vaiheessa. Päiväkodin työntekijät uskoivat tämän johtuvan siitä, että vanhemmat tietävät tämän tiedon vaikuttavan niin moniin asioihin, lapsen hyvinvoinnin tukemiseen, tuonti- ja hakuasioihin sekä päivähoitomaksuihin. Toiset saattavat kertoa vasta tulossa olevasta erostaan ja kysyä neuvoa, miten kertoa erosta lapsille. Toisaalta on niitäkin, jotka yrittävät viimeiseen asti salata eroaan. Osa

vanhemmista saattaa kertoa erostaan tarkemminkin, esimerkiksi siihen johtaneita syitä ja tilanteita, mutta siihen työntekijät kokivat tarvittavan luottamuksellisen suhteen. Useassa haastattelussa nousi esiin, että yleensä erosta kertovat äidit. Yleensä tilanteet olivat haku- ja tuontitilanteita ja keskusteluissa tuotiin esiin käytännönjärjestelyjä, kenen luona lapsi on milloinkin, kuka lapsen tuo ja hakee ja kenelle lapsen saa luovuttaa. Haastateltavien mukaan vanhemmat saattoivat tuoda esiin myös omaa suruaan, järkytystään ja huoltaan perheen kokonaistilanteen järkkymisestä sekä lapsen reaktioista.

Kyllä toiset sanoo helpommin heti ja toiset sitte, jotkut jopa yrittää peittää sitä et näin on nyt tapahtumas. Kyllä ne aika avoimesti sen koska ne tietää et se vaikuttaa sen lapsen kaikkiin hakuaikoihin ja kaikkiin mut toiset puhuu siitä enemmän tai riippuu tietenki minkälainen se ero et onko se riitaisa vai sovussa erottu. (H6)

Joo kyllä mulla kans on tuollaisia kokemuksia justiin että eteises aamulla tuontitilantees siinä sitte ku lapsi on lähteny leikkimään niin äiti on kertonut että nyt on näin. Isä muuttaa pois kotoa. (H3)

Mut kyllä musta tuntuu aikalaila mitä omia niin kyllä ne vanhemmat on kokenu sen usein tärkeänä että päiväkotiin siitä asiasta puhutaan. Tietää sen että jossakin vaihees et aika alkuvaiheeski kertoo. Ja just sen takia et jos siinä lapses näkyy jotaki että tietää mistä voi johtua--- (H3)

8.1.3 Perheiden avun ja tuen tarve erotilanteissa

Karjalainen & Ollanketo (2002, 7) toteavat vanhempien eron olevan yksi sellainen tilanne, jolloin vanhemmat saattavat tarvita erityistä tukea vanhemmuuteensa, sillä heidän elämäntilanteensa ja jaksamisensa on saattanut muuttua olennaisestikin. Teoriaosuudessa esittelimme Kasvuturve-projektin, jonka selvitykseen osallistuneet vanhemmat pitivät päiväkotia erittäin hyvänä paikkana tarjota perhetyötä. He kokivat päiväkodin paitsi tavoittavan paljon perheitä, olevan myös luonnollinen paikka tukea perheitä kokonaisuudessaan. Projektiin osallistuneiden vanhempien mielestä oli ilmeistä, että tuelle olisi tarvetta jatkossakin, koska perheet kohtaavat jatkuvasti uusia haasteita. (Koivula 2004, 95.) Päre-projektissa päiväkodin perhetyön piiriin hakeutuneista vanhemmista puolet oli yksinhuoltajia tai erokriisissä olevia (Karjalainen & Ollanketo 2002, 18).

Suurin osa perheistä tarvitsee apua vanhempien erotilanteissa, sekä lapset että vanhemmat. Tästä haastattelemamme työntekijät olivat yksimielisiä. Päiväkodin työntekijöiden puoleen vanhemmat olivat kääntyneet hyvin moninaisissa tilanteissa. Kun lapsi on oirehtinut vanhempien eron vuoksi hyvin voimakkaasti, niin vanhemmat tai vanhempi on kysynyt neuvoa lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Päiväkodin työntekijöiltä on kysytty myös mielipiteitä asumis- ja tapaamisjärjestelyihin ja neuvoja silloin, kun niissä on ilmennyt ongelmia. Usein on kysytty myös eri asioiden vaikuttamista maksujärjestelyihin. Muutamassa päiväkodissa työntekijät kertoivat, että heiltä on kysely myös tietoja omasta lapsestaan siitä ajasta, kun lapset ovat asuneet toisella vanhemmalla ja he eivät ole saaneet lapsestaan tuolta ajalta mitään tietoa entiseltä puolisoiltaan.

Osa haastattelemistamme työntekijöistä totesi, ettei heiltä ollut varsinaisesti neuvoa tai ohjeistusta kysytty. Suurin osa haastateltavista kuitenkin totesi, että on ohjannut tai neuvonut perheitä oma-aloitteisesti ilman perheiltä nousevaa pyyntöä, kun on nähnyt, että perhe voisi tarvita ulkopuolista apua. Osa haastateltavista totesi, että heidän antamansa neuvonta tai ohjeistus on usein niin automaattista, että sitä ei välttämättä tule edes huomanneeksi. Päiväkodin työntekijät totesivat perheiden tarvitsevan tukea ja tietoa eroa koskevissa asioissa. Haastattelemamme työntekijät sanoivat, että perheet tarvitsevat tietoa käytännön asioissa, siinä, miten ero sujuisi kivuttomammin lapsen kannalta sekä apua vanhempien keskusteluyhteyden auki pitämiseen.

Haastattelemiemme henkilöiden vastaukset perheiden avuntarpeista erosivat siinä vaiheessa, kun mietittiin, ovatko päiväkodin työntekijät oikeita henkilöitä tarjoamaan apua. Suurin osa työntekijöistä oli vahvasti sitä mieltä, että heidän auttamisensa piiriin kuuluu vain lapsi eivätkä he nähneet vanhempien kanssa eron käsittelyn kuuluvan heidän toimenkuvaansa. Suuri osa haastatelluista kuitenkin oli sitä mieltä, että koko perheen auttamiselle päiväkotitoimi voisi olla hyvä paikka, mutta siihen tarvittaisiin erityinen työntekijä. Lisäksi yhdessä päiväkodissa todettiin, että nykyään perheet saattavat muuttaa kauas perheen sukulaisista ja muusta tukiverkostostaan, jolloin päiväkodin henkilökunnasta saattaa tulla perheille hyvinkin läheisiä.

No kyllä näitä tilanteita on. On sellasii tilanteita, ja ne pyytää niitä neuvoja ja ohjeistusta. (H4)

Aika harvoin on semmonen kivuton ero. Että se on kyllä tosi harvoin, harvinaista. (H1)

Kyllä perheet tarvitsevat apua, kun vanhemmat eroavat. Mutta sitten se, pystytäänkö me sitä apua antamahan. (H3)

Mutta tuota kuitenkin se on niin suuri asia se ero, et me ei päiväkotina niin, meidän täytyy ymmärtää et meidän voimavarat on varattu lapsia varten et siinä mittakaavas mikä edistää lasten hyvinvointia ja se ajallisesti on mahdollista niin me tuetaan näis tilanteis perhettä. (H4)

8.2 Päiväkotien henkilökunnan toiminta eroperheiden kohdalla

Päiväkotien varhaiskasvatuksessa näkyvät vanhempien avo- ja avioerot, sillä päiväkotien arjessa huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet ja muutokset kasvuympäristöissä. Huomioiminen on pääosin samantapaista eri päiväkodeissa, mutta eroavaisuuksiakin on nähtävissä. Päiväkodeissa vanhempien eron käsittely lapsen kanssa oli pitkälti työntekijöiden omasta intuitiosta ja aloitteellisuudesta lähtöisin, sillä missään päiväkodissa ei ollut ohjeistusta siihen, miten käsitellä lapsen kanssa vanhempien eroa. Kaikissa päiväkodeissa kuitenkin tuetaan lapsia päiväkodin arjessa. Lapsen kanssa keskustellaan hänen mieltään painavista asioista ja pyritään järjestämään kahdenkeskistä aikaa juttelulle. Päiväkodin työntekijät tukevat lasta olemalla läsnä lapsen surussa ja pyrkimällä niin sanotusti tunnustelemaan lapsen tunnetiloja ja sitä, millä tavalla lapsi heidän tukeaan tarvitsee. Päiväkodeissa käytetään keskustelun apuna ja ylipäätään vanhempien eron käsittelyyn myös kirjoja sekä piirtämistä. Päiväkodeissa pyritään antamaan näille lapsille myös erityisen paljon syliä ja läheisyyttä. Vanhempien eron käsittelyssä lapsen kanssa saatetaan käyttää apuna myös Tunnemuksua, joka on päiväkotiin, kouluihin ja kerhoihin kehitetty tunnetaito-ohjelma. Sen avulla lapset tutustuvat erilaisiin tunteisiin ja oppivat käsittelemään, hyväksymään ja ilmaisemaan niitä. (Tunnemuksu ja Mututoukka tunnetaito-ohjelma, [viitattu 7.8.2011].) Yhdessä päiväkodissa toimii lapsille suunnattu eroryhmä, jossa lasten kanssa käsitellään vanhempien eron herättämiä tunteita ja ajatuksia. Käsittelyn aikana esiin nousseista lasten asioista ei eroryhmän vetäjä puhu vanhemmille, vaan ne ovat luottamuksellisia. Eroryhmä on ollut päiväkodin työntekijöiden mukaan antoisa ja vanhemmat ovat suhtautuneet tähän positiivisesti.

Olla tuntosarvet pitkällä että millä tyylillä se lapsi meitä tarvitsee siinä tilanteessa. (H6)

Se on varmaan, että lapsen annetaan puhua siitä asiasta että kaikki mikä sillä on mielen päällä. Se on tärkeä. (H6)

--- mutta lasten kans, ehkä justiin tuo, mä nyt sitä kirjan lukemista höpötän, että kirjan kautta ja sitte piirtämällä ja juttelemalla et ku lapset piirustelee siinä niin ne saattaa piirtää sitä uutta perhettä--- (H1)

Kaikissa päiväkodeissa vanhempien kanssa pyritään keskustelemaan erosta lapsen näkökulmasta pitämällä lapsi keskusteluiden keskiössä. Päiväkodin työntekijät saattavat keskustella vanhempien kanssa lapsen eduista erotilanteessa ja muuttuvasta elämäntilanteesta sekä silloin, jos lapsi reagoi voimakkaasti vanhempiensa eroon. Joissakin päiväkodeissa lasten vanhemmat ovat halunneet kuitenkin keskustella myös omista huolista ja murheistaan ja heidän on tällöin annettu kertoa ne, mutta niihin ei ole otettu kantaa parisuhteen osalta. Kaikki haastatellut päiväkodin työntekijät kertoivat myös olevansa tarkkoja siitä, että pysyvät puolueettomina vanhempien kiistoissa. Haastatelluista suurin osa totesi odottavansa vanhempien taholta tulevaa tietoa erosta. He eivät lähde kyselemään vanhemmilta kovin helposti näiden erosta tai eroaikeista, jos ovat siitä jo muualta kuulleet tai itse avustelleet.

Ei me varmaan vanhempien kanssa, eihän me ruveta sitä vanhempien eroa,--- Ja sit voidaanhan me jutella vanhempien kans, jos ne haluaa itte jutella, mutta ei me ruveta itte sitä tyrkyttämään ellei ne ite sitä halua. Ei mennä perheasiain keskuksen tontille. Kuunnellaan, jos ne haluaa, mutta ei ruveta kyllä neuvomaan, vaikka olis omakohtaasia kokemuksiakin. (H3)

Kyllä varmaan se, jos vanhempien kans juttelee niin kyllä se pitää olla se lapsen näkökulma siellä, että ei meitä niinku vanhempien riidat kiinnostaa ja ongelmat että meitä kiinnostaa se lapsen hyvinvointi siinä. (H2)

Ei kyllä tuu puututtua kovin äkkiä. (H1)

Haastatteluissa aikaisemmin päiväkodin työntekijät toivat esiin sen, että perheet tarvitsivat työntekijöiden mielestä apua vanhempien erotessa. Haastatelluista suurin osa oli kuitenkin sitä mieltä, että päiväkodissa käsittely on tarpeellista vain lapsen kanssa tai muulloin se menee heidän mielestään muiden tahojen alueille. Tämän vuoksi heidän mielestään päiväkodin työntekijöiden ei ole tarpeen olla linkki-

nä vanhempien välillä. Osa haastatelluista toteaa myös, että tämä menee heidän ammattitaitonsa ulkopuolelle, he ovat päiväkodissa lapsia varten ja se on heidän perustehtävänsä. Kuitenkin osassa haastatteluista tuli ilmi, että työntekijät saattavat joissain kohdin puuttua myös vanhempien keskinäisiin asioihin. He saattavat puuttua esimerkiksi halutessaan saada vanhemmat ymmärtämään, että molemmat vanhemmat ovat lapselle rakkaita tai silloin, kun työntekijöistä tuntuu, että vanhemmat ovat sokeita sille, miten lapsi näkee ja kokee asioita. Tällaisia tilanteita voivat olla toisen vanhemman panettelu lapsen aikana tai vanhemman ollessa hyvin ehdoton omissa näkökannoissaan.

Vanhempien käyttäessään lastaan kiistakapulanaan on päiväkodeilla useita tapoja reagoida siihen. Joissakin päiväkodeissa tilanteista ilmoitetaan tilanteesta esimiehelle, joissakin pidetään epävirallista päiväkirjaa vanhempien sanomisista ja tekemisistä ja joissakin otetaan yhteyttä sosiaalipuoleen. Yhdessä päiväkodissa todettiin, että jos vähänkin näyttää siltä, että lapsi jää kiistakapulaksi vanhempien välille, he puuttuvat siihen aika nopeasti ja selkeästi. He pyrkivät myös järjestämään kasvatustilanteiden asian tiimoilta, joko yhdessä molempien vanhempien kanssa tai erikseen, pyrkimyksenä kuitenkin yksi yhteinen keskustelu. Kaikissa päiväkodeissa, kuten edellä mainitussa esimerkissäkin, korostettiin päiväkodin puolueettomuutta vanhempien kiistojen keskellä. Osassa päiväkodeissa kerrottiin myös korostettavan vanhemmille molempien vanhempien tärkeyttä lapselle. Vaikeissa tilanteissa työntekijät kertoivat saavansa tukea ja mahdollisesti tietoa perheen aikaisemmista vaiheista työkavereiltaan. Päiväkodin työntekijät pyrkivät noudattamaan niitä voimassa olevia ohjeita, joista ilmenee, kenelle lapsen saa luovuttaa ja jos siinä on epäselvyyttä, niin he yrittävät selvittää sen.

Yhdessä haastattelussa päiväkodin työntekijä pohti, että mitä voikaan vaikuttaa näiden lasten elämään heidän tulevissa parisuhteissaan se, etteivät he ole koskaan päässeet kunnolla käsittelemään omien vanhempiensa eron herättämiä tunteita. Toinen työntekijä totesi, että ne hetket, jolloin on saanut huomata lapsen voivan jälleen hyvin, vaikka lapsi on joutunut käsittelemään useitakin vanhempiensa eroja, ovat olleet erittäin palkitsevia työntekijälle. Näissä hetkissä saa huomata, että oma työ on ehkä kantanut hedelmää.

Eräissä haastattelussa pohdittiin eron käsittelyn tarpeellisuuden kohdalla päiväkodin merkitystä lapsen kasvuympäristönä. Yksi haastatelluista totesi päiväkodin olevan loppujen lopuksi pieni osa perhettä. Samassa haastattelussa kuitenkin todettiin lapsen saattavan olla pitkään päivähoidossa, ja lapsen reagoivan päivähoitossa sen vuoksi, että se on lapselle tuttu ja turvallinen paikka ja koska lapsi on lojaali vanhemmilleen, on lapsen helpompi tuoda negatiivisia tunteitaan esiin silloin, kun vanhemmat eivät ole paikalla. Yksi työntekijöistä nosti esiin myös sen, että päiväkodin työntekijät saattavat olla lähes ainoa pysyvä tekijä lapsen elämässä, jolloin päiväkodin merkitystä perheen kannalta ei voi väheksyä.

Mä en ainakaan koko perheen kanssa rupeisi käsittelemään koska tää ei oo meidän tehtävä yleensäkkään ku tää päivähoito mutta sen lapsen kans tietenkä niistä asioista mitä täällä tulee esille. Mutta eihän me olla perheyöntekijöitä että ei me sitte taas koko perheen kans ruveta mitään vatvomaan. (H1)

Olis se nyt hyvä käydä lasten kans läpi ja varsinki jos se tuntuu et se lapsi reagoi siihen kovin voimakkaastiki siis siihen ja totta kai siihen reagoi, koti hajoaa ja muuttuu elämä. Niin oishan se nyt hyvä käydä sitä läpi. (H1)

Se perhe itte, ja sen perheenjäsenet itse ovat siinä avainasemas et jos he kokee tarvittevensa meitä joko niinku neuvonantajina että mihin tuota ja mistä he sais apua jos he ei niinku omin avuin pääse niin me neuvotaan niitä, niitä kohteita, mistä sitä apua voi saada. (H4)

Kaikissa päiväkodeissa ajateltiin eron käsittelyn olevan hyödyllistä. Osa katsoi käsittelystä hyötyvän niin vanhempien, lasten kuin päiväkodin työntekijöidenkin. Kuitenkin suurimmassa osassa haastatelluista eron käsittelystä katsottiin olevan hyötyä erityisesti lapselle. Päiväkodin työntekijöiden katsottiin hyötyvän vanhempien eron käsittelystä siten, että yhteistyö vanhempien kanssa ja lapsen ymmärtäminen olisi mahdollisimman sujuvaa. Tällöin kasvatuskumppanuus myös niiden perheiden kanssa, joissa vanhemmat ovat eronneet, voisi toteutua mahdollisimman hyvin. Haastatteluissa nousi kuitenkin esiin se, että jos päiväkodin työntekijät menevät liian syvälle erojen käsittelyihin, he saattavat kohta joutua jommankumman vanhemman näkökulmasta osapuoleksi, ja tällöin heidän puolueettomuutensa ja sitä myötä mahdollisesti myös heidän nauttimansa luottamus kärsisi. Tämä taas vaikuttaisi kasvatuskumppanuuden toteutumiseen näiden perheiden vanhempien kanssa. Kuitenkin joissakin päiväkodeissa todettiin, että he ilman muuta lähtisivät käsittelemään perheen tilannetta, jos joku muu taho tarvitsisi heidät mukaan.

Eron käsittelyssä lähes poikkeuksetta haastateltavat olivat sitä mieltä, että jos sekä vanhempien että lasten kanssa käsiteltäisiin eroa, tulisi sen tapahtua erikseen. Tämä sen vuoksi, että kaikki vanhempien väliset asiat eivät kuulu lasten korville ja he kokisivat sen hankalaksi, koska se ei ole osa heidän työkuvaansa.

No kyllähän meilleki voi olla hyötyä jostaki että se tota vanhempi kertoo jostaki että me ymmärretään sitte taas sitä lasta. Niinku sen lapsen kotitilannetta ja, ja sitä sen käyttäytymistä. Että eihän me mitään terapioida niiden kans pidetä eikä.. (H2)

Kyllä siitä on kaikille hyötyä. (H6)

Lapselle erityisesti. (H6)

No just niinku siihen sanoin äsken et juttelee mieluummin niin ettei se lapsi oo kuulemas koska sieltä saattaa tulla niinku vanhemmanki kans et sieltä tuloo, toista vanhempaa mollataan tai et se ei oo kiva sille lapselle sitte olla siinä kuulemas ja lapsen kans pitää taas vähän eri tavalla sitä asiaa käsitellä kun aikuisen kans. (H1)

No kyllä siinä määrin kun se on järkevää täällä päiväkodis tapahtua --- et tavallaan jos me heittäydytään liian pitkälle siihen prosessiin niin, niin että me ollaan kohta osapuolia niin ettei meihin voi luottaa.--- (H4)

Jokaisessa haastattelussa osattiin nimetä tilanteita vanhempien eroon liittyen, joissa päiväkodin työntekijät olivat kokeneet oman osaamisensa riittämättömäksi. Näitä tilanteita olivat esimerkiksi riitaisten erojen mukanaan tuomat ongelmat, vanhempien tunteiden purkaukset, kielimuurin tullessa vastaan ulkomaalaistaustaisten kanssa sekä lasten kertomat traumaattiset kokemukset ja niiden käsittely. Yhdessä haastattelussa päiväkodin työntekijä totesikin, että vaikka miten yrittää jättää työasiat työpaikalle, ne monesti saattavat kuitenkin seurata kotiin. Osa kuitenkin totesi pitkän työkokemuksen antaneen lisää eväitä työskentelyyn ja toisaalta jotkut haastateltavat totesivat, ettei heidän toimenkuvaansa kuulukaan osata toimia jokaisessa hankalassa tilanteessa perheiden kanssa, sillä he eivät ole sen alan ammattilaisia vaan he ovat enemmänkin kuuntelijoita vanhempien näkökulmasta. He totesivat, että toki he kuitenkin ohjeistavat vanhempia perheneuvolaan elleivät vanhemmat itse ole tietoisia tästä tahosta ja haluavat apua.

Käytännön järjestelyt saattoivat aiheuttaa päiväkodeissa epätietoisuutta ja huolta, kun he eivät aina tiedäneet, miten tulisi toimia, jos ei ollut vielä selviä päätöksiä, niin sanotusti mustaa valkoisella. He eivät aina tiedäneet, kenelle lapsen saa luovuttaa,

koska vanhemmat puhuivat ristiin. Lisäksi vanhempien uudet kumppanit ja heidän lapset saattoivat aiheuttaa päiväkodin henkilökunnalle epäselviä tilanteita. Eräs työntekijä kertoikin, että hän olisi joskus tarvinnut miellekartan, jotta olisi pystynyt hahmottamaan jonkin perheen haku- ja tuontikuviot, koska ne olivat niin monimutkaisia.

Ja sit nää riitaset avioerot on et niissä on kyllä loppunu mehut ja ja taidot ihan täysin. Ja se on sellasta panettelua puolin ja toisin ja ei mahuta saman pöydän ääreen ja mikään hyvä ei mee toisesta niinku läpi vaan käänetään se ja nähdään se jotenki kurjasti --- (H5)

Kyllä varmaan sellanenki tilanne ite koen että oikeen niinku jompikumpi vanhemmista purskahtaa esimerkiksi itkuun et on sillä tavalla herkillä niin sitte sitä niinku miten osaa tukea ja löytää oikeita sanoja tai sellasta. (H5)

Riittämättömyyden tunteista huolimatta yhdessä haastattelussa nostettiin esiin päiväkodin olevan kuitenkin aitiopaikka perheiden tukemiselle, koska päiväkodin työntekijät voivat kuitenkin päästä perheiden lähelle. Tämä auttaa heitä perheiden tukemisessa, mikäli perheet vain ottavat tuen vastaan.

8.3 Yhteistyö ja kehittäminen eroperheiden tukemisessa

Teoriaosassamme toimme esiin, että päivähoidossa suuntauksena on se, että eri viranomaisien tulisi tehdä enemmän yhteistyötä vanhempien hyvinvoinnin turvaamiseksi, jotta myös lapsen tasapainoinen kehitys taattaisiin. Toteamme myös, että saumaton, moniammatillinen yhteistyö on tärkeää niin päiväkodin sisällä kuin ulkopuolistenkin tahojen kanssa. Tätä peräänkuuluttivat myös haastattelemamme henkilöt.

Haastattelemissamme päiväkodeissa tehdään yhteistyötä useiden eri tahojen kanssa. Päiväkodeissa mainittiin yhteistyökumppaneiksi perheneuvola, terveyskeskuksen psykologi, lastenhoitopalvelu, sosiaalitoimisto, lastenneuvola sekä kiertävä erityislastentarhanopettaja. Näihin palveluihin perheitä oli myös ohjattu. Palveluista tiiviimmin oltiin yhteydessä lastenneuvolan ja kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa ja heidän kanssaan kaikki haastatellut kertoivat yhteistyön toimivan. Yhteistyötä rajoittaa kuitenkin hieman salassapitosäädökset, jos vanhemmat eivät ole antaneet hakukaavakkeessa päiväkodin henkilökunnalle lupaa keskustella lapsen asioista muiden perheen kanssa asioivien tahojen kanssa. Kui-

tenkin yleisellä tasolla päiväkodin työntekijät voivat kysyä neuvoa tai ohjeistusta eri tahoilta. Suuressa osassa haastatteluista nostettiin esiin yhteistyön toimimattomuus sosiaalipuolen kanssa. Päiväkodin henkilökunta koki, etteivät he saaneet sieltä kaipaamaansa tukea ja vastauksia kysymyksiinsä, mahdollisesti salassapitovelvollisuuden vuoksi. Heitä harmitti myös se, etteivät he saaneet tietoa myöhemmin, miten perheiden, joista he olivat ilmoittaneet tai kysyneet neuvoa, tilanne oli edennyt. He eivät tehneet sitä uteliaisuuttaan vaan siksi, että voisivat oppia ja tietäisivät, olivatko toimineet oikein. He kokivat hankalaksi myös sen, että usein heidän soittaessaan sosiaalitoimeen, siellä oli eri henkilö, joka vastasi lapsen asioista. Päiväkodin työntekijät saattavat olla mukana myös erilaisissa verkostokeskusteluissa yksittäisten lasten kohdalla, joissa muita osaa ottavia tahoja ovat esimerkiksi kiertävä erityislastentarhanopettaja, sosiaalipuoli ja neuvola.

Päiväkodin työntekijät ovat tyytyväisiä yhteistyöhön lastenneuvolan kanssa, ja haluavat olla jatkossakin tiiviissä yhteistyössä heidän kanssaan. Haastatteluissa kaivattiin lisäksi jatkuvia moniammatillisia palavereita, jollaisia oli ennen, joissa keskusteltiin lapsista ja perheiden tilanteista, miten ne näkyvät lapsessa. Tällaiseen moniammatilliseen työryhmään kuuluu päiväkodin työntekijöiden lisäksi esimerkiksi erityislastentarhaopettaja, sosiaalityöntekijä ja neuvolan henkilökuntaa. Joskus on myös käyty lastentarhaopettajan kanssa läpi lapsia, sitä, mikä on tilanne missäkin perheissä ja on saanut kertoa niitäkin huolenaiheitaan, mitkä eivät olleet vielä suuria. Myös molemminpuolista yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa kaivattiin. Toisaalta oli myös niitä, jotka totesivat, etteivät kaipa nykyisten yhteistyömuotojen rinnalle uusia. Haastatteluissa työntekijät kertoivat toivovansa yhteistyön eri tahojen kanssa olevan molemminpuolista, avointa, tukea antavaa sekä keskustelemaa.

No sillai et ku tulee joku tilanne niin se olis sellasta tukea antavaa ja keskustelemaa ja sit antais kysymyksille vastauksia ja.. (H5)

--- No avoimuuttahan sitä aina haluais tietysti siinä mieles että ei jää silleen arvailujen varaan että kyllä sitä lasta osaa kohdata paremmin ku tietää että sielä kotona nyt ollaan tällasessa mylläkässä niin totta kai sen niinku ymmärtää monen seikan sitten, miksi se käyttäytyy nyt eri tavalla tai tuolla tavalla tai ja osaa sitte ottaa huomioon. (H1)

Tai sillä tavalla niinku helpompaa ettei siellä tuu nämä vaitiolovelvollisuudet ja salassapitovelvollisuudet et monet asiat jää sit hoitamatta sitte senki takia ku emme saa puhua näistä. Niinku sitte taas jos niinku aatellaan

eteenpäin asioita että jää johonki väliportaaseen saattaa olla tai menis asiat jouhevammin tai päästäs siihen asiahan paremmin kun ei olisi niin paljon niitä sellasia asioita mistä en saa sulle kertoa mitään niinku ihan vi-ranomaisten kesken jotka sitä perheen asiaa kerta hoitaa ja lapsen edun mukaista. --- (H1)

Päiväkodeissa nähtiin osin hyväksi ja toivottavaksi asiaksi tuen kehittäminen per-heiden kohdalla, joissa käsitellään vanhempien eroa. Osassa haastatteluissa to-dettiin, että haastateltavat kehittäisivät toimintaa lasten kanssa, mutta vanhempien osalta he näkivät nykyisen toiminnan riittäväksi. Toisaalta nousi esiin myös mielipi-teitä, joissa todettiin, ettei kehittämistä tarvita, koska eroperheiden tukeminen ei kuulu heidän työnkuvaansa vaan sitä varten on olemassa perhe- ja sosiaalityönte-kijät. Tässä yhteydessä todettiin yhteistyön nykyisten yhteistyökumppaneiden kanssa olevan myös riittävää, sillä he kokivat saavansa aina puhelimella jonkun kiinni ja pystyvänsä näiden toimijoiden kanssa aina sopimaan ajankohdan, jolloin voivat keskustella mieltään vaivaavista asioista.

Työntekijät, jotka kokivat tuen kehittämisen positiivisena asiana, nostivat esiin useita eri tapoja, joilla tuen antamista voisi kehittää: Esimerkiksi erilaiset koulutuk-set avo- ja avioeroihin liittyen ja eroon liittyvien asioiden käsittelyn lasten kanssa. Eroryhmä oli nähty toimintamuotona sitä käyttävässä päiväkodissa niin hyväksi, että päiväkodissa suotaisiin kehitettävän sitä eteenpäin ja vietävän sitä muihinkin päiväkoteihin. Eroryhmä koettiin hyväksi, koska lasten kanssa eron työstäminen vie aikaa, ja ryhmässä niitä pystyttiin käsittelemään useasti, jolloin lapset pystyivät vähitellen avautumaan ja kertomaan omista huolistaan. Kaikilla vanhempiensa eroa työstävillä lapsilla todettiin olevan oma iso huolenaiheensa, jonka käsittely vaati aikuisen tukea. Yhdessä haastattelussa nousi esiin myös rohkeuden merki-tys, päiväkodin työntekijöillä tulisi olla rohkeutta tarttua vaikeisiin asioihin päivä-kodissa. Rohkeus on kuitenkin osaltaan kokemuksen mukana tulevaa. Samassa haastattelussa todettiin olevan pyrkimyksenä siirtää vanhemmilta työntekijöiltä heidän omaavaa tieto-taitoaan ja kokemustaan nuoremmille työntekijöille.

Mutta kyllä tähän tietysti ehkä olis tarvetta koska kyllä tää on yleistä. (H5)

Mutta mä taas näkisin sen, että onko tää meidän tehtävä. Että lapset on se pääasia. Tottakai me keskustellaan, jos vanhemmat haluaa, mut kyllä se on sitten taas muitten tahojen asia nämä. (H3)

Ehkä eniten kaivattu muutos oli perhetyöntekijän haluaminen osaksi päiväkodin tiimiä, sillä nykyisellään koettiin, että perheitä kokonaisvaltaisesti auttava taho puuttuu kokonaan. Sellainen, joka olisi lähellä perheiden arkea, ja tietäisi heidän asioistaan. Perhetyöntekijän katsottiin voivan työskennellä joko yhdessä päiväkodissa tai toimivan kiertävällä periaatteella useamman päiväkodin välillä. Toiveissa korostettiin, ettei perhetyöntekijä toimisi ryhmissä lasten kanssa, vaan olisi erillisenä tahona perheitä varten päiväkodissa. Päiväkodin työntekijät soisivat toimenkuvan nimenomaan perhetyöntekijälle, sillä se ei tavallaan kuulunut heidän omaan toimenkuvaansa, eikä heillä toisaalta ole resurssejakaan siihen. Perhetyöntekijän toimea päiväkodissa puolsi yhden päiväkodin haastattelun mukaan myös se, että esimerkiksi sosiaalitoimella tai neuvolalla ei ole tarpeeksi aikaa käsitellä perheiden ongelmia. Samassa haastattelussa todettiin lisäksi, että osa perheistä osaa hakea apua, mutta on myös niitä perheitä, jotka eivät edes huomaa, että voisivat saada apua ja kamppailevat ongelmissaan yksin. Eräällä työntekijällä oli myös kokemusta kiinteästä päiväkodin ja perhetyön yhteistyöstä edellisestä työpaikastaan. Hän oli kokenut yhteistyön erittäin hyvänä asiana. Hän kertoi, että perhetyö oli hyvin luonteva osa päiväkodin arkea. Perhetyö oli perheisiin herkästi yhteydessä, eikä asian ei tarvinnut olla vakavakaan. Perhetyö antoi päiväkodin työntekijöille monipuolisen kuvan perheiden tilanteista, ja näin saatiin yhdessä mietittyä mahdollisia tukitoimenpiteitä perheille. Tällaista ennaltaehkäisevää mallia kyseinen haastateltava kaipaisi myös Seinäjoelle.

--- Missä tää perhetyötoimi tosi hyvin. Se oli hyvin luontevaa, päivittäistä. Oltiin samoissa toimistoillassa, tosi usein ovi kävi. Ja molemmin puolitaa...Mietittiin justiin hoitopäivien pituuksia ja monta kertaa ja koska perhetyöntekijät on menos käymään siellä perheessä. Missä tilanteessa ero mahtaa olla, kaikkea näitä juttuja ja mä tiesin kertoa, miten päiväkodissa on menny ja että se ois ihanteellista. --- (H3)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tilastollisesti vanhempiensa avo- ja avioeroja kohtaavia lapsia on Suomessa hyvin paljon, jolloin myös päiväkodeissa lasten vanhempien erot ovat arkipäivää. Tutkimustuloksistammekin on nähtävissä, että erot ovat osa päiväkodin arkea, sillä kaikilla haastattelemillamme päiväkodin työntekijöillä oli työnsä myötä kertynyttä kokemusta avo- tai avioeron kokeneiden perheiden kanssa toimimisesta.

Tutkimustulosten mukaan kaikki lasten vanhempien erot näkyvät päiväkodin arjessa. Ne näkyvät hallinnollisissa seikoissa, kuten esimerkiksi maksu- ja tiedotusasioissa sekä siinä, kenelle lapsen saa luovuttaa, mutta myös vanhempien ja lasten puheissa sekä vanhempien että lasten muuttuneena käytöksenä. Se, millä tavoin ja miten voimakkaasti erot näkyvät lapsista, vanhemmista tai perheistä kokonaisuutena, on yksilökohtaista. Siihen vaikuttaa vanhempien yhteistyön sujuvuus, jokaisen yksilön persoonallisuuteen liittyvät seikat sekä kotona vallitseva ilmapiiri.

Tutkimustuloksista on nähtävissä se, että kaikki haastattelemamme työntekijät olivat sitä mieltä, että suurin osa perheistä tarvitsee apua tai tukea vanhempien erotessa. Päiväkodin arjessa joudutaan kohtaamaan myös lasten vanhempien hankalia avo- ja avioeroja. Päiväkodissa oli esiintynyt muun muassa vanhempien keskinäistä toistensa mustamaalaamista, panettelua ja toisesta vikojen etsimistä kärjistyen jopa oikeusprosesseihin. Suurin osa haastattelumme osallistuneista työntekijöistä oli kuitenkin sitä mieltä, että heidän tehtävänsä on käsitellä vanhempien eroa vain lapsen kannalta niin lapsen kuin vanhemman kanssa. Heillä ei ole resursseja käsitellä tilannetta koko perheen tarpeet huomioiden. Useassa haastattelussa nousi kuitenkin esille, että päiväkotisi voisi silti olla luonteva paikka tarjota perheille tukea ja apua niin vanhempien eron käsittelyssä kuin muutenkin.

Teoriaosassamme todetaan, että panostamalla ehkäisevään työhön, edistetään paremmin lasten hyvinvointia sekä ehkäistään ongelmien muodostumista, vaikeutumista ja kasautumista. Lisäksi kyseisessä osassa todettiin, että havaitsemalla jo varhain lasten huolenpitoon ja kasvatukseen liittyviä ongelmia ja tarjoamalla perheille jo peruspalveluissa, esimerkiksi päiväkodissa, varhaista tukea niissä selviytymiseksi, voidaan vähentää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. Vaikka suuri osa perheiden ongelmista ei saavuttaisikaan tasoa, jossa lapsi- ja

perhekohtaista lastensuojelua tarvitaan, on kuitenkin tärkeää ottaa vakavasti myös pienemmät ongelmat, sillä niillä voi olla pitkäkantoisia seurauksia lapsen elämässä.

Olisi hyvä, että päiväkodeissa painotettaisiin vielä entistäkin enemmän ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Päiväkotien toiminnassa tulisi erityisesti huomioida kasvu ympäristöjen merkitys lapsen hyvinvoinnille. Kuten teoriaosassamme todetaan, riippuu lasten hyvinvointi sekä siitä, miten perheet voivat yhteiskunnassa, ja miten lapset itse voivat näissä perheissä. Lisäksi todetaan olevan selvää, että perheen ollessa olennainen osa lapsen kasvu ympäristöä, on vanhempien tekemisillä ja hyvinvoinnilla suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille. Tällöin olisi tärkeää myös panostaa perheiden hyvinvoinnin tukemiseen. Kuten yksi haastattelemamme työntekijä toteaaakin, olisi päiväkotia aitiopaikka perheiden tukemiseen, sillä päiväkodin työntekijät voivat päästä hyvin lähelle perheitä. Yhdessä haastattelussa myös todetaan lapsen reagoivan päivähoitossa sen vuoksi, että se on lapselle tuttu ja turvallinen paikka, mikä myös osaltaan kertoo siitä, että päiväkotia on merkittävä osa lapsen elämää. Lisäksi nostettiin esiin myös se, että päiväkodin työntekijät saattavat olla lähes ainoa pysyvä tekijä lapsen elämässä, jolloin päiväkodin merkitystä perheen kannalta ei voi väheksyä.

Tutkimustulosten ja teorian tiedon pohjalta olemme tulleet siihen tulokseen, että perheillä tulisi olla jokin taho, josta he voisivat hakea apua ja tukea jo silloin, kun heidän huolensa ovat vielä pieniä. Tahon tulisi olla sellainen, joka on helposti lähestyttävä, niin kutsuttu matalan kynnyksen paikka. Päiväkotia voisi olla hyvin luonteva ympäristö tehdä perhetyötä, sillä se olisi perheille tuttu ja helposti lähestyttävä paikka.

Perhetyöntekijä päiväkodissa auttaisi perheitä paitsi suoraan, myös välillisesti yhteistyössä päiväkodin työntekijöiden kanssa, sillä päiväkodin työntekijät voisivat saada perhetyöntekijältä neuvoja ja tukea kohtaamisissaan haastavissa tilanteissa. Päiväkodin työntekijöillä voisi olla myös mahdollisuus kertoa vanhemmille päiväkodin perhetyöntekijän olemassaolosta ja kertoa mahdollisuudesta käydä juttelemassa hänen kanssaan. Toisaalta myös perhetyöntekijä itse voisi tuoda vanhemmille helposti omaa toimenkuvaansa esille, esimerkiksi vanhempainiltojen tai sähköpostin välityksellä. Perhetyöntekijä voisi olla myös silloin tällöin vanhempien ja

lasten saatavilla myös ryhmissä sekä haku- ja tuontitilanteissa, jolloin häntä olisi erityisen helppo lähestyä pienissä mieltä vaivaavissa asioissa. Näin nekin perheet, jotka eivät välttämättä osaa hakea apua muilta tahoilta, kuten perheneuvolasta, saisivat helposti tiedon keskusteluavusta. Kun perhetyöntekijä toimisi tiiviissä yhteistyössä päiväkodin työntekijöiden kanssa, hänellä olisi mahdollisuus hahmottaa perheen kokonaistilannetta paremmin kuin sellaisella, joka olisi täysin irrallaan päiväkodeista. Toisille vanhemmille saattaa olla myös kynnys hakeutua perheneuvolaan, sillä moni saattaa kuvitella, että ongelmien täytyy olla vakavia, jotta perheneuvolan työntekijöihin voi ottaa yhteyttä, samalla toiset voivat pitää itseään epäonnistuneina tarvitessaan sieltä apua. Perheille saattaa olla myös epäselvä perheneuvolan rooli perheiden auttajana, millaisissa tilanteissa perheneuvolan työntekijöiden puoleen voi kääntyä.

Mikäli päiväkodeilla olisi omat perhetyöntekijänsä, vaikka muutamallakin päiväkodilla yhteinen, vähentäisi se mahdollista kuormitusta neuvolan perhetyötä kohtaan. Tällöin neuvolan perhetyö voisi keskittyä niihin perheisiin, jotka eivät ole päiväkodissa ja perheneuvola voisi keskittyä perheiden suurempiin ongelmiin ja siten mahdolliset jonot lyhenisivät, jolloin perheneuvolan tarjoaman avun saatavuus paranis.

10 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, näkyvätkö vanhempien avo- ja avioerot päiväkodin arjessa ja jos näkyvät, niin miten. Lisäksi halusimme selvittää, miten päiväkodin työntekijät toimivat eroperheiden kanssa ja kehittäisivätkö he toimintaansa heidän kanssaan ja jos kehittäisivät, niin miten.

Saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme haastatteluiden avulla hyvin. Työsämme näkyy se, että vanhempien erot näkyvät päiväkodin arjessa ja kuvasimme mielestämme monipuolisesti sen, miten ne näkyvät. Onnistuimme myös saamaan esiin haastatteluiden kautta sen, millä tavoin päiväkodin henkilökunta toimii niiden lasten, vanhempien ja perheiden kanssa, jotka ovat kohdanneet eron. Kehittämisenäkökulmaankin saimme vastauksia hyvin, mutta tästä aiheesta voisi jatkaa keskustelua hyvinkin pitkään ja silti saattaisi tulla uusia näkökantoja ja ideoita esiin. Kehittämisenäkökulman suurimmaksi anniksi koimme sen, että haastattelemiemme päiväkotien työntekijöistä suurin osa oli sitä mieltä, että päiväkodin toimintaa eroperheiden kanssa tulisi kehittää ja se, että suurimmassa osassa haastatteluista nostettiin esiin perhetyöntekijän tarve päiväkodissa. Tutkimustuloksemme tukivat teoriapohjalta muodostamaamme käsitystä perhetyöntekijän tarpeellisuudesta päiväkodissa.

Opinnäytetyöprosessimme on ollut hyvin tiivis, sillä osallistuimme opinnäytetyön orientointiin helmikuussa 2011, suunnitelman jättämisen jälkeen aloitimme varsinaisen opinnäytetyön työstämisen huhtikuussa ja tutkimusluvan saimme toukokuun puolessa välissä. Haastattelut suoritimme pääosin toukokuussa. Aloitimme kuitenkin teorian kirjoittamisesta ja olemme työstäneet sitä myös haastatteluiden teon rinnalla. Kesä- ja heinäkuun olemme tehneet hyvin tiiviisti opinnäytetyötämme. Koemme, että tiiviistä aikataulusta on ollut sekä hyötyä että haittaa. Tiiviin tahdin hyötynä on ollut se, että asiat ovat pysyneet koko ajan mielessämme ja olemme ikään kuin koko ajan prosessoineet sitä ja siten meillä ole kulunut aikaa aineistoon uudelleen perehtymiseen. Koemme tämän kuitenkin samalla myös huonona puolena, sillä emme ole päässeet kunnolla hengähtämään opinnäytetyömme työstämisen aikana ja tämä on ollut siksi melko stressaavaa. Tutkimuksemme aihe on kiinnostanut meitä läpi tutkimuksen teon hyvin paljon. Yhä edel-

leen jaksamme innostua aiheesta, ja se on antanut meille voimaa muuten rankkaan prosessiin.

Opinnäytetyömme teon prosessi on ollut monivaiheinen ja vivahteikas. Tarkoitamme vivahteikkaalla sitä, että vaikka välillä opinnäytetyön teko on ollut tasaista puurtamista, siihen on sisältynyt myös paljon ahaa-elämyksiä sekä ilonhetkiä tavoitteiden saavuttamisesta. Opinnäytetyön teoriaosuuden työstäminen oli meillä pitkä ja melko hankalakin prosessi, koska oli vaikea rajata käsittelystä pois työme kannalta epäolennainen, sillä aihe kiinnosti meitä laajalti. Koimme hankalana myös haastattelukysymysten laatimisen siten, että saisimme varmasti kaiken olennaisen esiin. Haastatteluiden toteutus jännitti meitä kovin ensimmäiseen haastatteluun mennessä, mutta saimme todeta, että haastatteluhetket olivat hyvin antoisia ja päiväkodin työntekijät ottivat meidät hyvin vastaan. Haastattelutilanteissa tunnelma oli hyvin rento, vaikka aihe olikin arka, eikä muutenkaan mitenkään helppo. Koko prosessimme aikana olemme käyneet läpi hyvin monia opinnäytetöitä ja koemme saaneemme niistä paljon apua omaan opinnäytetyöprosessiimme. Alkuun ajattelimme, että tutkimusosuus olisi paljon vaikeampi tehdä, kuin teoriaosuus. Saimme kuitenkin huomata, ettei tutkimusosuus ollutkaan niin työläs ja vaikea kuin olimme pelänneet.

Teorian ja tutkimustulostemme pohjalta nouseva kehitysehdotus perhetyön lisäämisestä päiväkodissa perhetyöntekijän muodossa on toteutettavissa. Toki tämä vaatisi vielä tarkempaa tarkastelua ja suunnittelua siitä, miten ideaa sovellettaisiin Seinäjoen alueella. Olisiko esimerkiksi jokaisella alueella oma kiertävä perhetyöntekijänsä vai saisiko jokainen päiväkotio man perhetyöntekijänsä. Totta kai kehitysehdotuksemme vaatisi budjetointia, mutta uskomme, että perheiden tuentarpeisiin aikaisin vastaamalla saataisiin hyviä ja myös kustannustehokkaita tuloksia.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, M. 2009. Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa: L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 54-69.
- Arajärvi, T. 1999. Hyvä lapsuus vauvasta kouluikäiseksi. Helsinki: Ajatus Kustannusosakeyhtiö.
- Avioero. 12.5.2011. Suomi.fi. [Verkkosivusto]. Valtiokonttori. [Viitattu 6.9.2011]. Saatavana: http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palvelut_aiheittain/perhe_ja_sosiaalipalvelut/parisuhde/avioero/index.html
- Avoliitto. 5.5.2011. Suomi.fi. [Verkkosivusto]. Valtiokonttori. [Viitattu 6.9.2011]. Saatavana: http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palvelut_aiheittain/perhe_ja_sosiaalipalvelut/parisuhde/avoliitto/index.html
- Ayalon, O. & Flasher, A. 1997. Ketjureaktio: Lapset ja avioero. Juva: WSOY - Kirjapainoyksikkö.
- Ehkäisevä lastensuojelu. 11.8.2009. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkosivusto]. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 29.7.2011]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/>
- Forssen, K. Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa: K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 81-104.
- Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle: työvälteenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Junttila, H. 2004. Johdanto. Teoksessa: S. Keskinen & H. Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 12-17.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa: K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A.R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 91-108.
- Karila, K. & Nummenmaa, A.R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen: Kuvaukskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY.
- Karjalainen, J. & Ollanketo, U. 2002. Päre: Päivähoito resurssina. Lapsi Lapissa -projekti. [Verkkajulkaisu]. Nuorten Ystävät ry. [Viitattu: 8.7.2011]. Saatavana: http://www.nuortenyyst.fi/jarjestotoiminta/julkaisut/projektien_loppuraportit/pare_-_paivahoito_resurssina
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2007. Suomalainen lapsi 2007. [Verkkosivusto]. Tilastokeskus. [Viitattu: 8.7.2011]. Saatavana: http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2007-04-12_esittely_suomi_lapsi.pdf
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kinnunen, S. 2003. Anna mun olla lapsi. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Koivula, M. 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa: S. Keskinen & H. Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 73-104.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito: Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Koskela, R. 2008. Ero lapsiperheessä: Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/ Neuvo-projekti.
- Kosmo, L. 2005. Lapsuuden maailma. Teoksessa: T. Tulva (toim.) Lapsen kasvuympäristö ja sosiaaliset taidot. Saarijärvi: Kirjapaino, 9-16.
- Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa: J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali. Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124-140.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana: Eksistentiaalifenomenologinen haastattelututkimus. Acta Universitatis Lapponiensis 111. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kääriäinen, A. 2009. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/ Neuvo-projekti.
- L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- Lipponen, P. & Wesaniemi, P. (toim.) 2005. Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy.

- Lyyra, V. & Salmela, A-R. 2004. Kasvuturve-projekti. Teoksessa: S. Keskinen & H. Virjonen. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 18-58.
- Mahkonen, S. 2005. Vanhempien pitää sopia lapsen asioista. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 149-157.
- Meirän vasu. 2007. Seinäjoen kaupungin päivähoiton varhaiskasvatuksen kuntasuunnitelma 2007. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 28.7.2011]. Saatavana: http://www.sjk.fi/paivahoito/.meiran_vasu.html/9269.pdf
- Mitä on lastensuojelu? 22.4.2009. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkosivusto]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 29.7.2011]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/
- Moliis, P. 2011. Lapsen etu muistuu mieleen. Ilkka 11.6.2011, 2.
- Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat: Miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Oikeusministeriön esitteitä. 17.4.2009. Oikeusministeriö. [Verkkosivusto]. [Viitattu 6.9.2011]. Saatavana: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Avioliittolaki/Avioliitonsolmiminen>
- Oivanen, K-M. <xxx.xxx@xxx.fi> 29.7.2011. Kysymys opinnäytetyötä varten. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Essi Kalaja. [Viitattu 29.7.2011].
- Ovaska, M. 2004. Päiväkotihenkilökunnan näkemyksiä perhetyöstä ja Kasvuturve-projektista. Teoksessa: S. Keskinen & H. Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 59-72.
- Owusu-Bempah, Kwame. 2007. Children and separation: Socio-genealogical connectedness perspective. London:Routledge.
- PERHE-hanke. 2005. Perhepalvelujen kumppanuusohjelma. [Verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2005: 4. [Viitattu: 8.7.2011]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3823.pdf&title=Perhe_hanke__Perhepalvelujen_kumppanuusohjelma_fi.pdf
- Perttula, K. 2010. Laadulliset tutkimusmenetelmät. Luentomateriaali. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon.
- Pettilä, U. & Yli-Marttila, L. 1999. Eron vaiheet: Opas eroaville ja eroavien auttajille. Helsinki: Tietosanoma.
- Ristimäki, T. Ei päiväystä. Puheenjohtajan blogi: Missä on 1-6-vuotiaan lapsen paikka? [Verkkosivusto]. Talentia. [Viitattu: 8.7.2011]. Saatavana: <http://www.talentia.fi/index.php?&id=5900>

- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Seinäjoki tilastoissa. 1/2010. Ajankohtaistiedote. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoen kaupunki: Kehittämispalvelut. [Viitattu 29.7.2011]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tuoretta_tilastotietoa_ole_hyva-.html/35102.pdf
- Sinervuo, V-P. 2011. Millaista tulevaisuutta rakennamme lapsille. Ketju (3), 3.
- Sinkkonen, J. 1998. Yhdessä isän kanssa. Helsinki: WSOY
- Sinkkonen, J. 2003. Isä ja lapset avioeron jälkeen. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Mies ja ero: kertomuksia parisuhteen päättymisestä. Helsinki: Kirjapaja Oy, 174-183.
- Sinkkonen, J. 2005. Lasten reaktiot vanhempien eroon. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 125-137.
- STM. 28.3.2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. [Verkkajulkaisu]. Julkaisuja 2002:29. [Viitattu 10.7.2011]. Saatavana: <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/julkaisu0209.htm>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2009, Laatuseloste, perheet 2009 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.6.2011]. Saatavana: http://stat.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_laa_001_fi.html.
- Talentia ry. 2005. Arki, arvot, elämä ja etiikka: Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. [Verkkajulkaisu]. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. [Viitattu 6.9.2011]. Saatavana: http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf
- Taskinen, S. 2005. Lasten tukeminen erotilanteissa. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 138-148.
- Tietotulva: Perheasiat omaan tuomioistuimeen? 2010. Lapsen maailma 2, 24.
- Tiirola, M. 2004. Perhetyöhankkeella syvyyttä päiväkodin ja kotien väliseen yhteistyöhön. Teoksessa: A-M. Puroila (toim.) Kehittyvä perhetyö. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 119-130.
- Tunnemuksu ja Mututoukka tunnetaito-ohjelma. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 7.8.2011]. Saatavilla: http://personal.fimnet.fi/palvelu/tunnetaidot/My_Homepage_Files/Page2.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa: M. Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön: Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS Kustannus, 17-42.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes oppaita 56.
- Vilén, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S. & Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa: M. Vilén, P. Seppänen, N. Tapio, & R. Toivanen (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9-59.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurkinen, A. 2006. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY oppimateriaalit
- Väestöliitto. 2011. Perhebarometri. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/perhetutkimus/perhebarometri2/
- Wesaniemi, P. 2005. Lapsen paras: Vanhempien viisaus. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi. Lapsi ja ero: Kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 12-16.

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupa

Liite 2 Haastattelukysymykset

ty.10.5.2011

PÄÄTÖS /Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritet-**Päivämäärä**Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritet-**Pykälä**Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.90/2011

0/0

Asia	<p>Tutkimuslupa / Tikkala Mervi ja Kalaja Essi</p> <p>Mervi Tikkala ja Essi Kalaja opiskelevat sosionomeiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Aiheena on "miten perheissä tapahtuvat avio- ja avoerot näkyvät päiväkodin arjessa ja vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä".</p> <p>Tutkimuksessa selvitetäisiin millaisissa tilanteissa avio- ja avoeroihin liittyvät asiat nousevat päiväkodin henkilökunnan sekä vanhempien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa esiin. Tutkimus tuottaisi kaupungille ja päiväkodeille tärkeää tietoa avio- ja avoeroperheiden kohtaamisista päivähoidossa ja siitä, millaisia toimintatapoja ja tukimuotoja näissä tilanteissa henkilökunnalla on. Tavoitteena olisi myös arvioida tarvetta erityisen ohjeistuksen tai toimintatavan kehittämiseksi eroperheiden kohtaamisen tueksi.</p> <p>Tarkoituksena olisi haastatella työntekijöitä neljästä tai viidestä päiväkodista, jotka sijaitsevat erityyppisillä asuinalueilla. Tutkimus toteutettaisiin ryhmähaastatteluina siten, että kustakin päiväkodista koottaisiin kaksi ryhmää. Mikäli ryhmähaastattelut eivät ole mahdollisia, suoritettaisiin yksilöhaastattelut.</p>		
Päätös	Myönnän tutkimusluvan edellyttäen, että tutkimus laaditaan anonymisyyttä noudattaen ja että tutkijat noudattavat vaitiolovelvollisuutta tutkimuksessa saamiensa tietojen suhteen sekä yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan sen valmistuttua sivistyskeskukselle.		
Allekirjoitus	Kalevi Ekola, varhaiskasvatusjohtaja, p. 06 416 2151, kalevi.ekola@seinajoki.fi		
Oikaisuvaatimusohje	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunta, Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>		
Julkisesti nähtävänä	Sivistyskeskus 11.5.2011		
Tiedoksianto	Kenelle Mervi Tikkala, Essi Kalaja	Päivämäärä 10.5.2011	
	☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Luovutettu ☒ Lähetetty sähköpostissa	☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä Vastaanottajan allekirjoitus	☐ Lähetetty sisäisessä postissa
	Tarja Siik, toimistos sihteeri		

Haastattelukysymykset

1. Mikä on nimikkeenne päiväkodissa ja kauanko olette tässä päiväkodissa työskennelleet? Entä yleensä päiväkodeissa?
2. Onko teillä kokemusta tilanteista, joissa päiväkodissa olevien lasten vanhemmat eroavat?
3. Näkyykö vanhempien eroprosessi lapsista päiväkodissa? Jos, niin miten?
4. Tuovatko lapset vanhempiensa eron päiväkodissa esiin? Jos, niin millaisissa tilanteissa ja mitä he tuovat esiin?
5. Miten olette itse nähin suhtautuneet? Onko teille annettu ohjeistusta, miten toimia? Jos, niin millainen ohjeistus?
6. Näkyykö meneillään oleva eroprosessi vanhemmista päiväkodin suuntaan? Jos, niin miten?
7. Ottavatko vanhemmat itse eroa puheeksi? Jos, niin mitä asioita he ottavat puheeksi?
8. Millaisissa tilanteissa vanhemmat tuovat asiansa esiin? Ovatko tilanteet virallisia vai epävirallisia?
9. Onko olemassa jokin yleinen kuvio tai tapa, jossa vanhempien ero tulee esiin?
10. Onko teitä ohjeistettu ottamaan puheeksi vanhempien eroaminen, jos se on tullut muuta kautta tietoonne? Jos teitä on ohjeistettu, millaiset ohjeet olette saaneet?
11. Käsittelettekö vanhempien eroa lasten tai vanhempien kanssa? Jos, niin millä tavoin?
12. Koetteko eron käsittelyn eroperheen jäsenten kanssa tarpeelliseksi?
13. Onko eron käsittelystä mielestänne hyötyä? Jos on, niin kenelle siitä on hyötyä?
14. Onko mielestänne merkitystä sillä, käsitteleekö eroon liittyviä asioita erikseen vai yhdessä lasten ja vanhempien kanssa? Miksi?

15. Onko tullut tilanteita, joissa vanhemmista jompikumpi tai molemmat ovat pyytäneet neuvoa tai ohjeistusta eroon liittyvissä asioissa? Jos, niin mitä?
16. Tuetteko jotenkin erityisesti vanhempiensa eroa läpikäyviä lapsia päiväkodin arjessa omasta intuitiosta tai aloitteesta lähtien?
17. Onko päiväkodissa annettu ohjeistusta erityisen tuen antamiseen? Jos, niin millaisen?
18. Onko teillä ollut tilanteita vanhempien eroon liittyen, joissa olette kokeneet oman osaamisenne riittämättömäksi? Jos, niin millaisia tilanteet ovat olleet?
19. Oletteko neuvoneet asiakkaita muihin palveluihin eroasian tiimoilta? Jos, niin mihin?
20. Ovatko vanhemmat käyttäneet lastaan kiistakapulana erotilanteessaan siten, että se on näkynyt myös päiväkodissa? Jos, niin millaisia tilanteet ovat olleet?
21. Miten olette itse näissä tilanteissa toimineet? Miten päiväkodissa yleensä näissä tilanteissa toimitaan?
22. Oletteko joutuneet vanhempien kiistojen tai erilaisten näkemysten väliin? Jos, niin millaisia nämä tilanteet ovat olleet?
23. Miten olette itse näissä tilanteissa toimineet? Miten päiväkodissa yleensä näissä tilanteissa toimitaan?
24. Koetteko, että perheet tarvitsevat apua, kun vanhemmat eroavat? Jos, niin missä perheet mielestänne tarvitsevat apua?
25. Käyttekö yleistä keskustelua muiden tahojen kanssa eroperheiden tilanteista?
26. Miten kehittäisitte omaa ja päiväkodin toimintaa niiden perheiden kanssa, joissa vanhemmat työstävät eroa prosessia?
27. Minkä tahojen kanssa haluaisitte olla yhteistyössä eroperheitä koskevissa asioissa?
28. Millaista haluaisitte yhteistyön olevan?